

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ВТОРИННА ЗАЙНЯТІСТЬ
СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
спеціальності
054 «Соціологія»
Капустіна Вікторія Миколаївна

Керівник: Оксамитна Світлана Миколаївна
доктор соціологічних наук, професор

Рецензент: Бондар Вікторія Семенівна
кандидат соціологічних наук

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою
«_____»

Секретар ЕК: _____
«____» _____ 2021 р.

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ, ВТОРИННОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	7
1.1. Теоретичні засади вивчення явища зайнятості та вторинної зайнятості.....	7
1.2. Мотиви поєднання студентами навчання з роботою	13
1.3. Пандемія COVID-19: соціально-економічні зміни та професійна зайнятість молоді.....	16
1.4. Дистанційне навчання та основні проблеми освітнього процесу під час пандемії.....	22
РОЗДІЛ 2. ВТОРИННА ЗАЙНЯТІСТЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ..	29
2.1. Якісна методологія у вивченні вторинної зайнятості студентів в умовах пандемії COVID-19.....	29
2.2. Дистанційне навчання студентів НаУКМА в умовах пандемії COVID-19...	32
2.3. Поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості студентами НаУКМА в умовах пандемії COVID-19.....	45
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТОК А. Гайд для проведення інтерв'ю.....	66
ДОДАТОК Б. Транскрипти проведених інтерв'ю.....	70

ВСТУП

Головним викликом для людства та всіх сфер суспільного життя у 2020 році стала пандемія COVID-19. Коронавірус – небезпечний вірус, який спричиняє розвиток респіраторних захворювань у людей та передається від людини до людини. Однак вірус не обмежився впливом на здоров'я, спектр наслідків значно ширший. Пандемія COVID-19 «заполонила» весь світ, скоординувала звичний ритм життя і продовжує змінювати життя кожного незалежно від віку, статі, освіти, матеріального становища, релігії чи місця проживання, а також ввела нові правила виживання у сучасному світі.

Пандемія стала випробуванням та задала руйнівного впливу різним секторам: економіці, політиці, освіті, туризму, медицині. Змінилися також соціальні стосунки, психічне самопочуття та відчуття безпеки, адже постали обмеження у пересуваннях, спілкуванні, навчанні, подорожах, зайнятості, громадських активностях, заняттях спортом. Відбувся певний зсув конфігурацій та артикуляцій пріоритетності щодо базових цінностей та норм. А звідси актуалізувалась проблема балансу між правами та свободами людини, адже на всій території України діяли такі обмеження гарантованих Конституцією України прав і свобод, як «права на освіту» (ст.53 Конституції), «права на працю» (ст.43 Конституції), «права на підприємницьку діяльність» (ст.42 Конституції), «свободи пересування, вільного вибору місця проживання та права вільно залишати територію України» (ст.33 Конституції), а найважливіше «на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування» (ст.49 Конституції).

Період пандемії COVID-19 можна назвати «періодом невизначеності», особливо цього зазнала молодь – зміна формату навчального процесу, невідомі перспективи працевлаштування, нестабільність економіки країни, перешкоди щодо отримання своєчасної медичної допомоги. А ще цей період можна охарактеризувати «періодом переоцінки цінностей». Молодь почала більше проводити час з сім'єю, приділяти увагу саморозвитку, покращувати фізичне здоров'я та загалом думати над подальшим життям.

Дистанційне навчання – це нова реальність сучасної молоді та є прямим наслідком пандемії COVID-19. Навчальний процес зазнав кардинальних змін. Студенти зустрічаються тепер не в аудиторіях, а в програмному забезпеченні Microsoft Teams чи Zoom. Лекції, семінари – все проводиться в онлайн режимі. За рахунок цього, у студентів наразі більше письмових робіт, проектів та досліджень, адже їх простіше оцінювати, аніж участь у заняттях. Зворотній зв'язок від викладачів можна отримати за допомогою пошти чи соціальних мереж. Загалом відсутність живого спілкування віч-на-віч з викладачем та певного відчуття колективності провокує зменшення зацікавленості, залученості, відвідування, вивчення та поглинання інформації. Проте, дистанційне навчання має суттєву перевагу для студентів, які поєднують навчання та роботу, а точніше мають вторинну зайнятість. Адже, навчання відбувається онлайн і відкривається більше можливостей для професійної діяльності, так як аби відвідати заняття, потрібно мати при собі лише технічне обладнання (телефон, планшет, ноутбук) та інтернет. Дистанційна форма навчання виховує самодисципліну та здатність до самоосвіти.

Навчання в університеті збігається з часом формування особистісних та професійних якостей, що є запорукою конкурентоспроможності індивіда у майбутньому житті. Саме тому студенти все частіше обирають варіант сумісності навчання та роботи. Тому проблема зайнятості студентів з кожним днем стає все актуальнішою. Робота сприяє професійній інтеграції, навіть якщо вона не збігається зі спеціалізацією, вона розширює сфери спілкування, дозволяє накопичувати соціальний досвід. Поєднання навчання та роботи також може вплинути на життєву адаптацію студента, його соціалізацію, можлива зміна ціннісних орієнтацій. Вивчення феномену студентської зайнятості в контексті конфлікту інтересів вторинного ринку праці з професійною освітою, передумови зміни статусу «студент» на статус «працюючий студент», траєкторії соціальної мобільності здобувачів вищої освіти на ринку праці – показник актуальності проблематики та доцільності вивчення даної теми. В Україні загалом наразі не проводилися ґрунтовні дослідження про дистанційне навчання в закладах вищої

освіти, а також поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в період пандемії COVID-19 в умовах інформаційного суспільства, саме тому була обрана ця проблематика для кваліфікаційної роботи.

Об'єктом дослідження виступає вторинна зайнятість студентів.

Предметом дослідження є поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах пандемії COVID-19.

Метою даного дослідження є розглянути поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості студентів в умовах пандемії COVID-19.

Завданнями дослідження є:

1. Розкрити зміст теоретичних підходів до вивчення зайнятості та вторинної зайнятості.
2. Виявити мотиви поєднання навчання з роботою.
3. Визначити поняття дистанційного навчання.
4. Узагальнити нові умови освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19.
5. Охарактеризувати якісну методологію у вивченні дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах пандемії COVID-19.
6. Виявити основні проблеми дистанційного навчання, переваги і недоліки поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості студентами в умовах пандемії COVID-19.
7. Визначити пріоритетність освіти чи вторинної зайнятості для студентів.

Теоретичною основою для дослідження питання вторинної зайнятості студентів виступають роботи таких дослідників як Г. Беккера, Г. Зіммеля, П. Сорокіна, Т. Шульца. Також феномен працюючих студентів представлений в публікаціях сучасних науковців: Н. Гук, М. Дікусарова, І. Перова, В. Цилев. А теоретичною основою для дослідження дистанційного навчання розглядалися роботи дослідників: Р. Гаррісон, М. Мур, О. Петерс, Т. Ярошенко.

Дослідження ґрунтується на застосуванні якісної методології з використанням методу – глибинних інтерв'ю зі студентством НаУКМА для збору емпіричної інформації. Головною перевагою цього методу є прямий контакт інтерв'юера з респондентом, а також можливість уточнення та

деталізації інформації. Аналіз глибинних інтерв'ю надає змогу не лише продемонструвати ширший спектр наявних мотивів, а й коректно інтерпретувати отримані дані. Для даного дослідження було проведено 10 глибинних інтерв'ю зі студентами, які мали досвід поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах пандемії COVID-19.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ, ВТОРИННОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Теоретичні засади вивчення явища зайнятості та вторинної зайнятості

Дослідницький інтерес до вивчення питання зайнятості пояснюється актуальністю суспільної проблеми. В основу теоретико-методологічних засад вивчення зайнятості було закладено ідеї Г. Зімелля про соціальний сенс грошей, ідеї Т. Парсонса про теорію соціальних систем, типологію соціальної дії М. Вебера, ідеї П. Сорокіна концепцію трудової поведінки та теорією людського капіталу Г. Беккера та Т. Шульца. (Ворона, 2018).

Основоположником класичної теорії зайнятості був А. Сміт (Сафіулліна, 2014), саме він вперше приділив увагу дослідженню проблеми зайнятості. Шотландський економіст запропонував свою теорію «невидимої руки», згідно з якою в капіталістичному суспільстві ринкова економіка була саморегулюючою системою, яка могла підтримувати повну зайнятість матеріальних та людських ресурсів. Концепція «невидимої руки» виступає для пояснення головного принципу класичної економічної теорії – невтручання держави в економіку.

П. Сорокін досліджував соціокультурну концепцію трудової поведінки індивіда щодо зайнятості. Таке соціокультурне явище стає можливим при наявності значущої взаємодії двох і більше індивідів, в якому виділяються три компоненти: по-перше, суб'єкти взаємодії, по-друге, значення, цінності і норми, завдяки яким відбувається взаємодія, по-третє, відкриті дії і матеріальні артефакти як провідники, за допомогою яких об'єктивуються і соціалізуються нематеріальні значення, цінності та норми (Сорокін, 1992, як цит. у Сафіулліна, 2014, с. 21).

Г. Беккер та Т. Шульц розглядали проблему трудової зайнятості разом з теорією людського капіталу, що являє собою певний багаж знань, навичок та

мотивацій. Г. Беккер стверджував, що основними формами інвестицій в людський капітал є освіта, накопичення виробничого досвіду, охорона здоров'я, географічна мобільність, пошук інформації (Беккер, 1964, як цит. у Сафіулліна, 2014, сс. 23-24). Якщо досліджувати поєднання трудової діяльності з навчанням як інвестицію у людський капітал, можна зазначити, що хоч студент витрачає час, сили та здоров'я, він отримує досвід роботи, нові знайомства та додаткову компетенцію, знання та навички, які є капіталізацією цінності людського капіталу.

Також слушно буде звернутися до концепції грошей Г. Зіммеля. Класик німецької соціології стверджував, що сутність грошей виступає у формі самостійного персоніфікованого відношення взаємозамінності й обмінюваності економічних об'єктів. Гроші – форма загальності, за допомогою якої можна отримати будь-яку бажану цінність. Гроші – це форма врегулювання універсального порядку в суспільстві, де все навколо має свою ціну, а, насамперед, гроші виступають матеріалізованим втіленням раціоналізації практичного життя. Згідно з концепцією Г. Зіммеля, гроші мають символічний характер. Соціальна функція грошей, яку виділяв Г. Зіммель, полягає в тому, що гроші – загальна форма засобу досягнення цілей. Людина завжди прагне отримати, заробити якомога більше, щоб задовільнити свої потреби, бажання. Гроші також надають додаткові переваги – підвищення соціального статусу, доступ до високих посад, гідне сприйняття соціумом. Проте, якщо з часом людина може насититись своїми матеріальними примхами, отримати все бажане, то потреба в грошах меж не має. Підсумовуючи, Г. Зіммель зазначав, що гроші в цілому раціоналізують існування людини, де все, завдяки грошам стає предметом єдиної природи (Зіммель, 1999, як цит. у Зубіашвілі, 2009, сс. 3-5).

Поняття зайнятості як соціально-економічної категорії є структурним утворенням і характеризується законами і цільовими установками. В Законі України «Про зайнятість населення» (Верховна Рада України, 2012) представлено концептуалізацію поняття зайнятості, а саме, що це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та

суспільних потреб з метою одержання доходу у грошовій або іншій формі. Згідно із положенням Закону України (Верховна Рада України, 2012) до зайнятого населення належать особи, які працюють за наймом на умовах трудового договору або на інших умовах, передбачених законодавством, особи, які забезпечують себе роботою самостійно, проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу, на законних підставах працюють за кордоном та які мають доходи від такої зайнятості, а також особи, які навчаються за денною, заочною, дистанційною або індивідуальною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової і вищої освіти та поєднують навчання з роботою (Верховна Рада України, 2012).

Отже, кожен індивід має право на працю, а держава створює умови для реалізації цього права: гарантує рівні можливості у виборі професії й виду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб, згідно зі статтею 43 Конституції України (Верховна Рада України, 1996). Якщо розглядати зайнятість за її соціальною значимістю, можна твердити, що зайнятість – це міра та спосіб задоволення людських потреб.

Регулювання зайнятості населення є однією з найважливіших проблем сучасного суспільства. Тенденції стрімких змін, які відбуваються в останні роки у сфері зайнятості визначають вектор розвитку суспільства і сприяють появі нових або трансформації вже існуючих соціально-трудова практик населення. До таких практик можна віднести і вторинну зайнятість як невід’ємний елемент будь-якого ринку праці, і яка є певною реакцією на ситуацію нестабільності в процесах, що відбуваються в сферах економічного та соціально-політичного життя країни.

Вивчення вторинної зайнятості студентів знаходиться на перетині двох галузей – соціології освіти та економічної соціології. Проблема поєднання навчання і роботи студентами денної форми наразі виступає не лише надзвичайно актуальною з практичної сторони, але й тісно пов’язаною з багатьма класичними сюжетами соціології освіти. Основоположником сучасної соціології

освіти вважається Е. Дюркгейм. У своїй статті «Педагогіка і соціологія» він сформулював одну з центральних проблем: чи повинна освіта забезпечувати загальне виховання в дусі даного суспільства, або, перш за все, готувати людину до майбутньої конкретної професійної діяльності (Дюркгейм, 1995, як цит. у Дослідницький центр «Амалфея», 2004, с. 20).

Е. Дюркгейм, як один з представників соціологічного функціоналізму, вважав основною метою освіти задоволення суспільних інтересів, підтримання громадської солідарності. Загалом можна ствердити, що Е. Дюркгейм відображав центральне питання всієї теоретичної соціології, а саме: чи є суспільство самостійною реальністю, яка визначає поведінку індивіда, або первинною соціальною одиницею є індивід, і суспільство репрезентується лише «вектором рівносілних» індивідуальних зусиль (Дослідницький центр «Амалфея», 2004, с. 20). Р. Коллінз, у свою чергу, запропонував протилежну функціоналістській теорії думку, а саме розглядати систему освіти як поле боротьби різних статусних груп за ринок праці. «Спеціальна освіта потрібна не стільки для того, щоб забезпечити стабільність суспільства і підготовку необхідної кількості фахівців, скільки для того, щоб гарантувати певній статусній групі монополізацію видів діяльності» (Коллінз, 1971, як цит. у Дослідницький центр «Амалфея», 2004, с. 20). Прийняття тієї чи іншої теорії щодо функцій освіти веде до протилежних висновків щодо перспектив поєднання навчання і роботи студентами денної форми. Якщо вбачати основною метою освіти «є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей» (Верховна Рада України, 2017), тоді поєднання навчання і роботи являє собою однозначний мінус, адже відволікає студентів від першочергового завдання – отримання знань. Проте, якщо основною метою вважати підготовку до подальшої професійної діяльності з метою індивідуальної адаптації на ринку праці, тоді трудову діяльність можна, безсумнівно, назвати перевагою.

З позиції економічної соціології, освіта виступає «людським капіталом» за теорією Г. Беккера. Представник «Чиказької школи» визначав людський капітал як сукупність вроджених та набутих знань, навичок та мотивацій, доцільне використання яких сприяє збільшенню доходу (Хімченко і Лех, 2012). Інвестиція в освіту включає витрати та майбутні доходи у вигляді висококваліфікованої посади, високого рівня зарплатні та морального задоволення від роботи. Набуття виробничого, професійного досвіду також збільшує людський капітал. Досвідчений працівник краще оцінюється, ніж початківець-теоретик. Саме тому підприємства та компанії обирають на вільні вакансії серед претендентів працівників з певним досвідом роботи, виплачуючи їм більшу винагороду.

Вторинну зайнятість розглядають, як багатопланову проблему з різних боків: економічного, юридичного, соціального. Вторинна зайнятість «має чітко виражені соціальні аспекти – вона сприяє формуванню і розвитку особистості. Завдяки вторинній зайнятості у людини розширюється свобода вибору не тільки місця, але і способу застосування своїх умінь, навичок і здібностей» (Онищук, 2018, с. 4).

Наразі єдиного підходу в інтерпретації поняття «вторинна зайнятість» не існує. У найширшому сенсі під вторинною зайнятістю зазвичай розуміється добровільна (постійна або тимчасова), оплачувана трудова діяльність, здійснювана у вільний від основної роботи час (Дікусарова, 2013). Також під вторинною зайнятістю розуміється додаткова робота, окрім основного заняття (Перова, 1999). Так, для студентів очної форми навчання, вторинною зайнятістю вважається будь-яка робота, адже основною діяльністю є саме навчання. Вторинна зайнятість студентів розглядається як «феномен, що має складну структуру і неоднозначний вплив на професійну освіту студентів» (Цылев, 2012).

Важливим для суспільства і держави є питання забезпечення зайнятості молоді загалом і вторинної зайнятості студентів, зокрема. Варто акцентувати увагу на тому, що для різних груп прояви вторинної зайнятості істотно різняться. В. Цилев виокремив три прояви вторинної зайнятості студентів: 1) вторинна зайнятість практично жодного відношення до професійного самовизначення не

має (йдеться про тимчасовий підріток студентів, які виконують малокваліфіковану роботу); 2) вторинна зайнятість допомагає студенту придбати досвід роботи з одержуваної спеціальності і в деяких випадках навіть визначитися з місцем роботи після закінчення університету; 3) вторинна зайнятість допомагає студенту визначитися з професією, яка не збігається з одержуваною у закладі вищої освіти спеціальністю, і тим самим дає новий шлях професійного розвитку (Цылев, 2012).

Вторинна зайнятість може сприяти адекватній оцінці власних можливостей, отримання достовірної інформації в галузі трудових відносин і ринку праці. Серед проблем студентського ринку праці можна виокремити найголовнішу: складність поєднати денну форму навчання та роботу.

Водночас дослідники відзначають, що поєднання роботи з навчанням на денній формі створює низку суперечностей. Насамперед, надзвичайний дефіцит часу, який позначається або на якості навчання, або на сімейних взаємовідносинах, а у кінцевому результаті, на думку психологів, призводить до зниження інтенсивності інтелектуального та емоційного життя (Винославська, 2005).

Практично не розглядається і не досліджується таке явище як вторинна зайнятість студентів у статусі «самозайнятих», тобто роботи, що виконується в межах власної справи, а не за наймом. Адже саме здатність і мотивація молоді до підприємницької діяльності є запорукою інноваційності економіки та самореалізації індивідів. У вітчизняній практиці «самозайнятість» стала трактуватися як «альтернатива зайнятості працездатної особи з самостійним створенням робочого місця задля отримання доходів від власної діяльності з метою забезпечення себе необхідними благами і задоволення власних потреб» (Гук, 2013, с. 3).

Отже, вторинна зайнятість студентів виступає як спосіб їхньої адаптації на ринку праці і сприяє засвоєнню практичних навичок поведінки і професійного самовизначення в межах практико-орієнтованого підходу в навчанні.

1.2. Мотиви поєднання студентами навчання з роботою

Значну роль у житті людини відіграє мотиваційна складова – потреби, мотиви, ціннісні орієнтації. Слово «мотив» означає «спонукання до дії», а під мотивацією розуміється спрямованість активності особистості. У своїй праці «Мотивація як підґрунтя дій особистості» О. Макаревич зазначав, що «людина готуючись до певних дій, вчинків, моделює свою поведінку, прагне передбачити особливості ситуації, в яких має діяти, та її зміни за певних умов. Розглядаючи поведінку конкретної людини, ми звертаємо увагу на стиль, манеру та особливості цієї поведінки. Звісно, можемо спостерігати лише зовнішні прояви внутрішнього процесу. Одне з головних місць у цьому прихованому від спостерігача процесі належить мотиваційній спрямованості особистості, мотиваційній диспозиції, що складають мотиви дій, актуалізуючись у певних ситуаціях» (Макаревич, 2006, як цит. у Кудінов, 2014, с. 4).

Людина постійно до чогось прагне, все життя їй потрібно досягати певні цілі. Американський психолог А. Маслоу в 1943 р. у роботі «Психологічний огляд» (англ. «Psychological Review») вперше представив людські потреби на декількох рівнях (від більш простих до більш складних). Прагнення до більш високих потреб, можливе лише тоді, коли будуть задоволені потреби нижчого порядку. М. Ворона в своїй роботі «Соціальний феномен студентської зайнятості в сучасному суспільстві» досить чітко зазначила: «орієнтація на вищі щаблі ієрархії потреб в сучасному суспільстві диктує необхідність інтегрування на ринку праці за допомогою соціально схвалених засобів досягнення цілей – отримання освіти, що суперечить функціям інституту вторинної зайнятості» (Ворона, 2008).

Феномен працюючого студента в сучасному суспільстві є досить поширеним явищем. Особливо показовим прикладом можуть бути студенти, які навчаються в Сполучених Штатах Америки, де робота є однією з найважливіших складових студентського життя в період навчання. Робота в студентському містечку (або це ще називається робота в кампусі) – ідеальний варіант

додаткового заробітку. Такий вид зайнятості передбачає, що все ж таки, в першу чергу, студенти вчаться, кількість робочих годин суворо лімітовано з розрахунком, щоб робота не заважала навчанню. Адже, будь-яка робота – це досвід, який студент набуває. Трудова діяльність на кампусі відкриває широкі можливості – отримати навички в майбутній професії та без проблем влаштуватись на постійну роботу за фахом. Традиційна модель: «отримання диплому – це початок трудової діяльності» стрімко відходить, а на зміну йде тенденція щодо збільшення кількості студентства, що поєднують навчання з роботою. З одного боку, робота є важливим матеріальним підґрунтям, з іншого – може знижуватися якість отриманої вищої освіти. Для більшості роботодавців диплом вже не є пріоритетним критерієм при прийнятті на роботу, адже наразі стаж роботи, навички та досвід відіграють суттєву роль для подальшого працевлаштування студентства. Проте, це не є єдиним мотивом мати вторинну зайнятість. Загалом, мотивація поєднання навчання з роботою надає ключ до розуміння освітніх, кар'єрних та життєвих стратегій студентства.

Отже, можна зазначити три основні категорії мотивів, якими керуються студенти обираючи собі вторинну зайнятість. Перша категорія – матеріальне забезпечення. Кожна людина прагне жити у достатку та мати більше. Важливо зазначити, що вторинна зайнятість допомагає студентам не тільки забезпечувати себе матеріально, а й допомагати батькам. Необхідність оплачувати квартиру/гуртожиток (наприклад, студенти, які приїхали з інших міст на навчання), контракт за навчання, виокремлювати постійно певну суму коштів на їжу, одяг, певні розваги та захоплення – «лягає» на плечі батьків, тому студенти поєднуючи навчання та роботу, частково перебирають матеріальну відповідальність на себе, тим самим, допомагаючи батькам. Р. Мертон зазначав у своїх роботах про «Ефект Матфея», головна ідея якого полягає в тому, що «якщо в тебе є ресурси, то в тебе більше шансів їх примножити» (Merton, 1968). Можна зазначити, що це певна форма винагороди. Чим більше ти працюєш, тим більше ти отримуєш. Але це діє і в зворотньому напрямі.

Друга категорія мотивів – професійне зростання. Отримання теоретичних навичок у поєднанні з практичним досвідом дає можливість зробити перші кроки в кар'єрі. Робота за спеціальністю – гарний спосіб проявити себе як фахівця, можливість застосувати теоретичні знання, шанс продовжити співпрацю, після закінчення університету. Проте, на жаль, частіше студентам пропонують пройти неоплачувану практику за спеціальністю, аніж повноцінну вакансію. Також вторинна зайнятість може допомогти сформувати ділові зв'язки та контакти, а ще це можливість спробувати на собі різні ролі та обрати сферу, яка найбільше імпонує. Третя категорія – особистісні мотиви. Найбільш важливим фактором тут є бажання бути самостійним, «подорослішати», нести відповідальність за свої дії та ні від кого не залежати. Саме цього прагне молодь.

Проте, поєднуючи навчання та роботу, окрім явних позитивних аспектів, студент стикається з низкою проблем:

- 1) брак вільного часу (для себе, для відпочинку, для друзів та інш.);
- 2) перевтома. Прагнення все встигати, виконувати всі завдання вчасно може призводити до погіршення стану здоров'я студента. Все взаємопов'язано та доволі логічно – через брак вільного часу людина не встигає відновити сили, виспатись, відпочити. Звідси щодня студент постає перед вибором: навчання чи робота?
- 3) неможливість достатньо різнобічно розвиватись. Коли розклад дня включає в себе лише навчання та роботу, відвідувати будь-які заходи, лекції, курси, гуртки, театри, кіно, виставки стає все важче, адже після важкого дня бажання ще кудись йти майже не виникає.

Отже, у сучасному світі робота для студента – це отримання практичного професійного досвіду, нових знань, прискорення процесу професійного становлення та подальшого працевлаштування; ознайомлення з умовами роботи в різних організаціях, що допомагає студентам формуватися як працівникам, обирати місце постійної роботи після закінчення навчання, зацікавити собою роботодавця. А також для значної частини студентів робота – можливість заробляти гроші, бути незалежним та самостійним.

1.3. Пандемія COVID-19: соціально-економічні зміни та професійна зайнятість молоді

Пандемія COVID-19 стала новим випробуванням для людства та головним важелем керування світом, що призвела до суттєвих змін у різних секторах та сферах соціальної реальності. Щодня відбувається глобальна трансформація умов життя, соціальних відносин та комунікацій, формування нових правил виживання та пристосування людства в умовах постійного ризику та небезпеки для власного здоров'я. Головним гаслом цього періоду можна визначити: «ми ніколи не будемо колишніми» та «світ вже не буде, як раніше». Нова реальність XXI століття – карантинні обмеження, соціальне дистанціювання, ізоляція, масочний режим, комендантська година, локдаун, карантин вихідного дня, дистанційне навчання та дистанційна робота, обмеження туризму (а точніше майже відсутність поїздок за кордон), привітання «без рук», заняття спортом вдома або на вулиці, онлайн-шопінг та антисептик у кожній сумці. На жаль, через всі нові правила «гри» відбувається ще й обмеження важливої людської потреби, а саме – соціалізуватися. Адже, тепер не можна збиратися колективом, групою, відвідувати концерти, різні заходи, фестивалі. Наявність інтернету та соціальних мереж надзвичайно допомагає у наявних реаліях, проте це все ж не замінює справжнього спілкування, хоча все ж можна зберегти та розвивати особисті зв'язки за допомогою різних програмних забезпечень, як Viber, Telegram, Instagram, а також професійні зв'язки за допомогою – Zoom, Microsoft Teams, Google Meet та інші.

Поширення коронавірусу в Україні також вплинуло на наше сприйняття, наше психічне здоров'я та соціалізацію. Саме через кризу соціалізації відбуваються міжособистісні та внутрішньоособистісні конфлікти. А також пандемія COVID-19 впливає не лише на фізичне здоров'я, але й торкається психічного здоров'я та морального стану. Соціолог Емітай Етціоні стверджував, що «соціальна ізоляція та самотність, які часто супроводжують пандемію, несуть для людей такі серйозні психологічні й навіть соматичні ризики, як зростання

психічних розладів, депресій та агресії, когнітивний та емоційний пригнічений стан, підвищення тиску, зниження імунітету тощо» (Etzioni, 2020, як цит. у Степаненко, 2020).

У глобальному вимірі пандемія COVID-19 сприяла суттєвим змінам у секторі економіки, не лише в масштабах нашої країни, а й на світовому рівні. Фінансові труднощі під час кризи та пандемії – важлива проблема, з якою зустрівся віч-на-віч кожен у 2020 році та відчуває наслідки до сьогодні. За даними Міжнародного валютного фонду, Україна мала один із найнижчих показників ВВП на душу населення, нижче показники мала Молдова та Білорусь (International Monetary Fund, 2020). В 2020 році рівень ВВП зменшився на 5-7,7% за попередніми даними, які були представлені Міністерством фінансів України, Світовим банком та МВФ (Солонина, 2021).

За даними Державної служби статистики України, кількість зайнятого населення, станом на VI квартал 2020 року, у віці 15 років і старше та віком 15-70 років становить по 15,7 млн. осіб, в той час як кількість безробітного населення по 1,8 млн. осіб. За результатами звіту, рівень зайнятості віком 15 років і старше становить 49,0%, а рівень безробіття – 10,1% (Державна служба статистики України, 2021). Категорія «зайняте населення» пояснюється таким чином – «особи віком 15 років і старше, які на обстежуваному тижні працювали хоча б одну годину з метою отримання оплати чи прибутку або були тимчасово відсутні на роботі», як зазначалося у звіті (Державна служба статистики України, 2021). Зайнятість віком 15 – 70 років мала показник 55,3%, проте безробіття цієї категорії теж 10,1%. Рівень безробіття мало таке визначення – «відношення кількості безробітних віком 15 років і старше до робочої сили зазначеного віку чи відповідної соціально-демографічної групи» (Державна служба статистики України, 2021). Загалом показник рівня безробіття у 2020 році перевищив всі показники за останні чотири роки, лише на початку 2017 року Україна мала такий ж відсоток безробіття (Державна служба статистики України, 2021). Нижче наведена динаміка рівня безробіття з 2016 по 2020 роки за даними Державної служби статистики України у рис. 1.1.

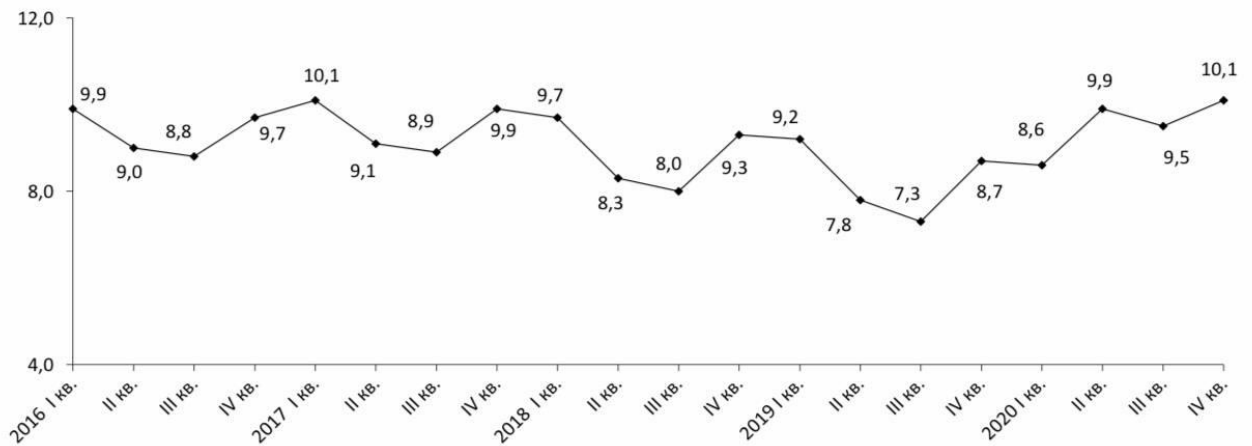

Рис. 1.1. Рівень безробіття населення віком 15 – 70 років.

Рівень безробіття збільшувався за рахунок того, що нерівність та несправедливість посилювалася, оскільки відбувалася втрата робочих місць, скорочення робочого часу та заробітної плати, втрата деяких професій, закриття підприємств та малого бізнесу. Як наслідок, це – негативний вплив на ринок праці в загальному вимірі, проте була й позитивна сторона даної ситуації, адже відбувався розвиток новітніх технологій, орієнтація на онлайн-платформи та опанування онлайн-ресурсів.

За результатами досліджень Міжнародної організації праці (далі – МОП), у звіті 2020 року, який має назву «Social Dialogue, Skills and COVID-19», дослідник дійшли висновку, що пандемія, швидше за все, «кине довгу тінь» на світову економіку і залишить «шрами» на ринках праці, оскільки багато людей ризикують опинитися в пастці тривалого безробіття, або навіть це може призвести до значного зростання відносної бідності (визначається як частка працівників із щомісячним заробітком, яка опускається нижче 50% середнього заробітку серед населення) (International Labour Organization, 2020). Тим часом неформальна економіка також зазнає «значного стресу». За оцінками МОП, існування майже трьох чвертей неформальних працівників у світі, а саме 1,6 млрд. із загальної кількості 2,2 млрд. робітників, знаходиться на разі під загрозою, оскільки заходи карантинних обмежень та впроваджень скоротили їх доходи на 60% (International Labour Organization, 2020). Суттєвих проблем зазнали фізичні-особи підприємці. Наразі в Україні, за даними Opendatabot,

zareєстровано 1,91 мільйона фізичних осіб-підприємців (станом на січень 2021 р.) (Солонина, 2021). В умовах пандемії COVID-19, цей показник практично не збільшився. Багато закладів та підприємств закрилось, адже працювати під час постійних карантинів та локдаунів занадто важко фінансово, що звісно має негативний вплив на сектор економіки та на ринок праці. За підсумками дослідження YouControl, в 2020 році закрилося 232 тисячі ФОПів в Україні, що на 16% більше, аніж 2019-го року (Куницький, 2021).

2020 рік також запам'ятається суттєвою зміною формату навчання. Найбільш виразний вплив пандемія COVID-19 для молоді зробила у галузі освіти, а саме – відбувся перехід на дистанційне навчання, що стало «великим кроком» для розвитку онлайн-освіти та онлайн-платформ для навчання. Зниження рівня засвоєння знань, проблеми із доступністю, вчасністю, надмірне навантаження, зниження бажання навчитись – головні проблеми дистанційного навчання, з якими зустрілись студенти та школярі. Пандемія COVID-19 також посприяла збільшенню прояву соціальної нерівності, а саме цифрової нерівності, що доцільно показує розрив серед населення. Оскільки для дистанційного навчання необхідно мати технічне забезпечення та наявність інтернету. За даними моніторингового опитування Інституту соціології НАН України за 2020 рік, було виявлено, що 22,9% усіх респондентів не користуються інтернетом (Степаненко, 2020). Проблема цифрової нерівності актуальна наразі як ніколи, адже вона охоплює соціальні групи невеликих поселень, селищ міського типу, сільських місцевостей тощо. Фактично, пандемія загострила проблему рівного доступу до освіти.

COVID-19 докорінно змінив не лише освітню діяльність, а й професійну діяльність. Зміна на дистанційний формат навчання, вплинув не лише на навчальні траєкторії, а й на аспекти трудової зайнятості та соціального спілкування.

Вторинна зайнятість має значну роль на ринку праці, оскільки «поповнює» його молодими ініціативними працівниками, а для студентів відіграє важливу роль щодо професійних перспектив та кар'єрного зростання. Навіть якщо

представники молодого покоління працюють не за обраною в університеті спеціальністю, вони залучаються до процесу накопичення життєвого і професійного досвіду.

До початку пандемії COVID-19 та впровадження карантинних обмежень, за результатами комплексного дослідження «Як живе молодь України у час COVID-19?», 67,1% молоді були працевлаштовані на постійній чи тимчасовій основі (Львів.КОМанда, 2020). 36,9% молоді віком від 18 до 23 років працювали на постійній основі, в той час як 20,4% молоді такого ж віку працювали на тимчасовій основі. Також під час проведення опитування, дослідники дійшли до висновку, що «кожній п'ятій працюючій молодій людині знизили оплату праці, кожну шосту попросили піти у відпустку без оплати праці, кожній десятій не виплачували заробітної платні, кожній п'ятнадцятій запропонували звільнитися з роботи» (Львів.КОМанда, 2020). Найбільше впливу COVID-19 зазнали підлітки та студенти, які мали роботу чи підробіток, оскільки здебільшого тимчасову роботу молодь знаходила у сфері послуг – кафе, кав'ярні, ресторани, салони краси, магазини різного спрямування, торгові центри, промоутерство тощо. Тому «за власним бажанням» попросили звільнитись 17,4% працюючих молодих людей віком 14-17 років та 11,5% – віком 18-23 роки (Львів.КОМанда, 2020).

Пандемія привнесла не лише зміну формату навчання, а й зайнятості, адже з появою карантинних обмежень, на ринку праці стало більше вакансій дистанційної зайнятості. Для прикладу, на сайті OLX Робота дистанційних вакансій в березні 2020 року стало на третину більше, ніж у лютому, а саме на 32% – зазначила керівник напряму «OLX Робота» Марія Абдулліна (Подгайна, 2020).

Згідно кількісному опитуванню у дослідженні «Як живе молодь України у час COVID-19?», 44% молоді працювали з дому, 14,2% зазначили, що це для них було психологічно дискомфортно (Львів.КОМанда, 2020). Проте, молодь помітила позитивну сторону у сфері зайнятості впродовж карантинних обмежень та пандемії: «зміна умов праці дала змогу краще керувати власним робочим

часом. Гнучкий графік дозволив знайти додаткові можливості для професійного саморозвитку або ж додаткові джерела доходу. Молодь почала активно заробляти фрілансом, шукати нові ніші на ринку, сформовані кризою» (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020).

Нова реальність життя сприяла підприємницькій діяльності молоді, а саме розвитку молодіжного підприємництва та самозайнятості молоді. Проте, через низку перешкод, які заважали розвитку бізнесу в офлайн-режимі під час карантину (карантинні обмеження для населення, відсутність попиту, закриття тих сфер, від яких залежить їхній бізнес), підприємницька діяльність почала розвиватись також дистанційно. Найчастіше молодь має бізнес, пов'язаний із роздрібною торгівлею (27,1%) та їжею (12,5%) (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020). Соціальні мережі стали гарним способом для створення, розповсюдження та діяльності бізнесу. Оскільки, з появою пандемії, відвідуваність соціальних мереж зросла, за рахунок того, що вони стали основним каналом соціалізації, молоді підприємці вирішили не втрачати таку можливість та використовувати її на повну. Instagram – одна з головних платформ не лише для спілкування, створення розважального контенту, а й для просування власного бізнесу. Продаж одягу, взуття, аксесуарів, продуктів, дитячих іграшок, ювелірних прикрас, канцтоварів, спортивного обладнання для занять вдома, антисептичних засобів та масок тощо – все, що можна продавати, все продається на просторах соціальних мереж. Також завдяки Instagram почала суттєво поширюватись неформальна освіта. Курси різного напрямку, майстер-класи, вебінари – у доступі всіх користувачів віртуального світу. «Секрет успіху: робити стандартні речі нестандартно добре» (слова Джон Д. Рокфеллер Дж.) – головна ідея бізнесу в соціальних мережах.

Таким чином, COVID-19 став новим викликом для глобалізаційного світу та загальноцивілізаційною загрозою, яка поширилася на усі континенти. COVID-19 спричинив кардинальну зміну усіх сфер людської життєдіяльності, запровадивши карантинні обмеження, соціальне дистанціювання, ізоляцію, масочний режим, комендантську годину, локдаун, карантин вихідного дня,

дистанційне навчання та дистанційну роботу тощо. Важливо наголосити, що ефективність карантинних обмежень залежить і від рівня довіри до влади, і від рівня свідомості кожної людини. Пандемія COVID-19 стала своєрідним випробуванням у життєдіяльності молоді, різкою зміною формату навчання та зайнятості. Значних трансформаційних змін зазнала вторинна зайнятість студентів.

1.4. Дистанційне навчання та основні проблеми освітнього процесу під час пандемії

Освіта – одне з важливих та основних прав людини, про яке зазначається і в Загальній Декларації ООН про права людини, і в Конституції України та інших важливих законах та деклараціях. У статті 26 Загальної Декларації ООН про права людини («Universal Declaration of Human Rights») зазначено, що «кожна людина має право на освіту. Освіта має бути безкоштовною, щонайменше, стосовно початкової і загальної освіти. Початкова освіта має бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта має бути загальнодоступною, а вища освіта має бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного» (United Nations, 1948). А також у статті визначено, що освіта повинна бути спрямована на розвиток людської особистості, на збільшення поваги до прав людини та основних свобод (United Nations, 1948). У свою чергу, в статті 53 Конституції України та Законі України «Про освіту» стверджено, що кожен має загальний доступ до освіти, незважаючи на місце проживання, соціальне походження, стан здоров'я, мову спілкування та інші фактори (Верховна Рада України, 2017).

Рівень освіти – показник, який суттєво впливає на рівень життя людей, адже освічені люди простіше знаходять місце працевлаштування, часто мають кращі умови для роботи, більше досвіду та знань, а отже освіта прямо пропорційна доходу та зайнятості населення. За даними дослідження Європейської Комісії «Освіта та навчання: Моніторинг за 2017 рік», європейці, що закінчили лише дев'ять класів школи ймовірність жити у бідності та

соціальної ізоляції у тричі більша, ніж у людей, що мають вищу освіту (European Commission, 2017).

З поняттям дистанційного навчання масово ми зіткнулися лише у 2020 р., проте ґрунтовні теоретичні дослідження цього явища розпочалися ще з 1960-х рр.. Найбільш знаковими дослідниками були: Чарльз Ведемейер, якого називали піонером у вивченні дистанційної освіти (Гаррисон, 2000); Отто Петерс, який запропонував нову структуру університетської освіти, яка включала три основні форми академічної освіти – самонавчання, дистанційне навчання та соціальне спілкування (Peters, 2000, як цит. у Гаррисон, 2000); Бор'є Холмберг, автор концепції «керуючої дидактичної бесіди» (Холмберг, 1989, як цит. у Гаррисон, 2000); Майкл Мур, який стверджував, що «те, що ми, зазвичай, називаємо дистанційною освітою є різноманіттям усіх освітніх програм, різноманіттям, яке характеризується більшою структурою і більш низьким діалогом» (Мур, 1990, як цит. у Гаррисон, 2000). Ренді Гаррисон на рубежі ХХІ століття зазначав, що завдання теоретиків дистанційної освіти полягає в тому, щоб забезпечити розуміння можливостей і обмежень, які сприяють викладанню і навчанню на відстані за допомогою різноманітних методів і технологій (Гаррисон, 2000).

Перші спроби навчання у дистанційній формі відбувалися у подібному до заочної освіти форматі. Берлінський інститут вивчення іноземних мов в 1856 р. був одним із перших університетів, що запровадили «навчання за листуванням», пізніше заклади вищої освіти з дистанційним форматом навчання відкрилися в США, Канаді, Австралії та в деяких країнах Європи (Ярошенко, 2019). У 1892 р. було вперше вжито поняття «distant education» (дистанційне навчання) в Університеті штату Вісконсин (США), проте це все ж ще було заочне (віддалене) навчання через листування (Ярошенко, 2019). У 1969 р. у Лондоні було засновано Британський відкритий університет, головною ідеєю якого було надання можливості кожному здобути освіту, хто хоче навчатися у зручному для нього місці та в зручний час (Ярошенко, 2019).

Головною перевагою дистанційного навчання можна зазначити його доступність. В 2019 р. у доступі будь-якого користувача інтернету існувало вже

понад 10 тис. масових онлайн-курсів безкоштовних та платних, за підтримки більше ніж 800 провідних університетів світу (Ярошенко, 2019). Також стали популярними освітні платформи, як Coursera, Khan Academy, Udacity, Stanford Open Edx, Codecademy, EdEra, EdX, Future Learn, Iversity та інші (Ярошенко, 2019). Український проєкт масових відкритих, а головне безкоштовних онлайн-курсів Prometheus теж зазнав підвищення зацікавленості, популярності та залученості до онлайн-навчання.

Значного впливу та змін зазнала освітня структура в Україні в умовах пандемії COVID-19. Навесні 2020 року на всій території України була впроваджена нова форма навчання в закладах освіти, а саме дистанційне навчання. Адже, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів (КМУ) № 211 від 12 березня 2020 року, в Україні був введений карантин, і всім здобувачам освіти заборонили відвідувати заклади освіти абсолютно всіх рівнів (Верховна Рада України, 2020).

Спочатку нові правила життя було встановлено на три тижні, проте пом'якшення карантинних обмежень відбулось пізніше, ніж кінець навчального року і школярам та студентам доводилось закінчувати навчання дистанційно. Всі заклади освіти мали завершити навчання до 1 липня 2020 року, незважаючи на карантин. Пощастило школярам, які повинні були скласти державну підсумкову атестації, адже її відмінили та лише зарахували середні бали з відповідних предметів. В свою чергу, зовнішнє незалежне оцінювання складала лише абітурієнти, які планували вступ до закладів вищої освіти.

З липня 2020 року було впроваджено «адаптивний карантин», рішення про здійснення нового навчального року та форми навчання приймала місцева влада відповідно до епідеміологічних зон. У зеленій зоні – діти відвідували школи та садки з дотриманням правил карантинних обмежень та загальних санітарних рекомендацій. Проте, батькам було заборонено відвідувати навчальні заклади, навіть на свято першого вересня пропустили лише школярів, батьки ж чекали біля воріт школи. В той час, в червоній зоні – дітям спочатку продовжили літні канікули, а потім перевели на дистанційну форму навчання. У більшості закладів

вищої освіти дистанційна форма навчання здійснюється з березня 2020 року та студенти не виходили жодного разу на навчання в аудиторії, новітні аудиторні кімнати тепер в Zoom та в Microsoft Teams.

У 2020 році було проведене комплексне соціологічне дослідження «Як живе молодь України у час COVID-19?», яке було підготовлено ЛЬВІВ.КОМандою: Соціоінформ, Інститут міста та МолоДвіжЦентр.Львів за фінансової підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства закордонних справ Данії (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020). За результатами досліджень, 64-65% молоді зазначили, що освіта зазнала негативного впливу, це стало ключовим висновком молоді щодо впливу пандемії COVID-19 на сферу формальної освіти (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020).

Через відсутність досвіду викладання в офлайн-режимі та навичок у програмних забезпеченнях – вчителі, школярі, викладачі, студенти зіштовхнулись з деякими проблемами освітнього процесу. За результатами дослідження «Як живе молодь України у час COVID-19?», 69% респондентів середньої освіти, та 57% респондентів, хто навчається у ЗВО зазначили, що з початку впровадження дистанційного навчання засвоєння матеріалу суттєво погіршилося (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020). На початку карантину від неочікуваності зміни формату освітнього процесу, більшість навчальних закладів були дезорієнтовані і саме тому певний час частина вчителів та викладачів перестали викладати навчальний матеріал. Адже, вони пристосовувались до нових системних змін та планували навчання в дистанційній формі. Проте навчання не зупинялось в цілому, наприклад, студентам надсилались теми для опрацювання та література, а після ознайомлення з матеріалом від них очікувались есе та рецензії. Згодом, навчання почало відбуватись у звичному форматі «лекції плюс семінари», а не тільки письмові роботи, однак у дистанційному режимі за допомогою програмного забезпечення.

Доцільно буде виділити основні проблеми дистанційного навчання. Першою можна відмітити – відсутність попереднього досвіду та брак універсального доступу до інтернету та обладнання, необхідного для навчання.

57% респондентів зазначило, що зі зміною формату навчання, з'явилась проблема із вчасністю, доступністю і зрозумілістю вимог, за результатами дослідження «Як живе молодь України у час COVID-19?» (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020). Проблема була в тому, що навчальні заклади не мали однієї уніфікованої платформи для проведення навчання, більше того деякі навіть не мали сайти для дистанційного навчання. Наприклад, студенти Києво-Могилянської Академії ще задовго до початку впровадження карантину та зміни формату освітнього процесу, мали сайт дистанційного навчання, де викладачі викладали необхідний матеріал для навчального процесу, де проводились тестування знань, де студенти завантажували свої письмові роботи та мали загальне розуміння щодо предметів. Процес переходу на дистанційне навчання відбувався дещо простіше також завдяки наявності корпоративної пошти у всіх студентів та викладачів, а також вільний доступ до Microsoft Office 365 і тому мали необмежене користування програмою Microsoft Teams, в якій відбуваються лекційні та семінарські заняття. Проте, таку налагоджену комунікацію між студентами та викладачами мали далеко не всі заклади вищої освіти. Інші, в свою чергу, повинні були підлаштовуватись, частину завдань можна було віднайти на пошті, частину інформації у чатах в Telegram та Viber тощо. Також пандемія загострила соціальну нерівність у навчанні, адже далеко не всі жителі сільських населених пунктів мають у наявності технічне обладнання, не кажучи вже про хороший та швидкісний інтернет. Згідно з результатами, 26-28% респондентів сільської місцевості були незадоволені якістю інтернету, в той час як жителі обласних центрів – 13% (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020). Також молодь зіштовхнулась з дискомфортом навчання саме вдома, адже часто заважають рідні та маленькі діти, що залишаються вдома, а ще всі мають різні умови проживання і, можливо, іноді студенти не хотіли показувати матеріальне становище та умови на всю групу.

Другою проблемою можна зазначити – надмірне навантаження та самостійне вивчення матеріалу. 48,1% студентів зазначили, що через зміну формату, навантаження стало надмірним (ЛЬВІВ.КОМанда, 2020). Цікаво, що

навіть в межах одного університету, ситуація була різною, оскільки з одного предмету, наприклад, проводились заняття дистанційно, а з іншого предмету – варто було зробити огляд літератури та надіслати письмове відпрацювання, або це могло бути у вигляді есе, а могло бути у вигляді відповідей на питання щодо опрацьованої літератури. Предмети, що включають в собі статистичні методи аналізу даних, моделювання, вищу математику, теорію ймовірності – на дистанційному навчанні стало в рази складніше опанувати та вивчати. Відсутність інтерактиву, викладення інформації від викладачів, звичного спілкування та зв'язку між викладачами та студентами сприяли неякісному вивченню матеріалу, а також провокували лише додатковий стрес. Дистанційне навчання ще актуалізувало проблему об'єктивності оцінювання знань. 47,7% студентів зазначили, що рівень їх чесності у написанні різного формату робіт та тестуваннях суттєво зменшився (Львів.КОманда, 2020). Проте, надмірне навантаження з'явилося не лише у студентів, а й у викладачів, адже їм доводилось готувати презентації, формувати завдання та визначати методики проведення лекційних та семінарських занять в онлайн-режимі, планувати письмові роботи, проекти, дослідження та відпрацювання. Більше того, викладачам доводилось опанувати нові методи викладання та реалізовувати їх у абсолютно невідомих раніше програмних забезпеченнях, витрачаючи на це багато власних ресурсів.

Третя проблема – відсутність мотивації до навчання. Раніше, для відвідування занять потрібно було їхати через все місто витрачаючи щодня мінімум годину. Реалії сьогодення – достатньо прокинутись і натиснути на посилання з заняттями, часто це ще супроводжується відключенням мікрофону та камери у себе, а якщо пари зранку, то ще й гучність у всіх. Підключитись на заняття можна з будь-якого місця, міста та навіть країни за наявності техніки та інтернету. Напевно, через таку легкодоступність, студенти часом не серйозно ставляться до дистанційного навчання, і обирають все частіше поспати, а не відвідати заняття. Відбулася зміна пріоритетів.

Проте, дистанційне навчання має низку переваг. По-перше, студенти мають більше часу та кращі умови для поєднання навчання та вторинної зайнятості. За рахунок економії часу на дорогу до навчального закладу, для професійної діяльності можна відводити більше часу та зосередитись на пріоритетних напрямках для себе. По-друге, освіта стала більш інклюзивною. По-третє, завдяки дистанційному навчанню, студенти виховують в собі самодисципліну, самоорганізованість, вчаться керувати своїм часом, отримують навички тайм-менеджменту та мотивації.

Таким чином, пандемія призвела до суттєвих змін у сфері освіти в усьому світі. Запровадження карантину особливо вплинуло на заклади освіти, змусивши пристосовуватися до новин умов надання освітніх послуг. Реальність показала, що не всі заклади вищої освіти технічно підготовлені до нових умов. Студенти зазначили відсутність живого спілкування, неможливість повторної здачі пропущених практичних занять, значне збільшення завдань, брак часу на виконання завдань. Серед позитивних аспектів використання дистанційного навчання у низці вищих навчальних закладів якість дистанційної освіти не поступалася якості навчання віч-на-віч. Позитивним аспектом був також розвиток дисципліни та самоорганізації, що давав можливість отримати освіту у зручний час, незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу.

Отже, вторинна зайнятість є багатоплановою проблемою, важливим елементом для дослідження та феноменом, який має складну структуру і впливає на професійну освіту студентів. Мотивами вторинної зайнятості виступають: матеріальне забезпечення, професійне зростання, особистісні мотиви. З поширенням COVID-19 відбувалася зміна в освітньому процесі, а саме перехід на дистанційну форму навчання, який супроводжувався низкою проблем – відсутність попереднього досвіду, надмірне навантаження та самостійне вивчення матеріалу, відсутність мотивації до навчання.

РОЗДІЛ 2

ВТОРИННА ЗАЙНЯТІСТЬ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

2.1. Якісна методологія у вивченні вторинної зайнятості студентів в умовах пандемії COVID-19

Задля визначення масштабу та характеру вторинної зайнятості студентства, зазвичай, проводять кількісне опитування, оскільки завдяки саме такому методу є можливість охоплення більших груп людей, також перевагою є мінімум впливу дослідника на опитуваного. Проте для цього дослідження задля виявлення мотивів поєднання навчання з роботою було обрано якісний підхід з використанням методу – глибинні інтерв'ю для збору емпіричної інформації.

Інтерв'ювання – це метод проведення опитування, під час якого відбувається прямий контакт інтерв'юера з респондентом. Основна відмінність глибинного інтерв'ю полягає в тому, що, воно є певною формою соціально-психологічної взаємодії дослідника і респондента. А також має певні переваги, наприклад, відповіді, які є суперечливими або невизначеними можуть бути уточненими та деталізованими, є можливість легко зафіксувати невербальні реакції, отримана інформація детальніша та глибша (Панина, 2001).

Якісний метод дослідження передбачає проведення індивідуальних інтерв'ю з респондентами для вивчення їхніх поглядів на конкретну ідею або ситуацію, виявлення мотиваційних аспектів поведінки респондентів, персональних очікувань, уявлень, цінностей і т. ін. (Ядов, 1991, сс. 14-31).

Враховуючи те, що феномен вторинної зайнятості має складну структуру, неоднозначно впливає на професійну освіту студентів, він ще й виступає важливим елементом дослідження. Так, з 2013 року, з ініціативи та за фінансової підтримки Міжнародної організації праці в Україні проводиться кількісне дослідження «Перехід від навчання до ринку праці (SWTS)» Українським центром соціальних реформ (UCSR) спільно з Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи Національної академії

наук України, а також Центром соціального моніторингу (Лібанова, Цимбал, Лісогор, Марченко і Ярош, 2016).

Проте, кількісне дослідження не завжди може надати повні і розгорнуті відповіді на питання, щодо мотивів поєднання навчання та роботи, адже студенти можуть просто не відповісти правдиво. Тому буде доцільним провести дослідження студентів, що об'єднують професійну та дистанційну освітню діяльність в умовах пандемії COVID-19 з використанням якісної методології. Для цього найбільш вдалим методом збору інформації варто вважати – напівструктуроване неформалізоване глибинне інтерв'ю з наперед розробленим гайдом (додаток А), що містив два тематичні блоки та блок з соціально-демографічною інформацією. Для налагодження контакту з респондентом, перший блок стосувався загальної інформації про респондента та соціально-демографічної. Другий блок питань був щодо дистанційного формату освітньої діяльності. А третій блок – щодо вторинної зайнятості та поєднання навчання та роботи студентами. Для подальшого аналізу був створений транскрипт інтерв'ю (текстовий запис усього, що було сказано під час інтерв'ювання) на основі якого були зроблені висновки (Богдан, 2015, сс. 73-107).

Не менш важливим аспектом є соціально-демографічні характеристики студентів, що поєднують навчання і роботу в умовах пандемії COVID-19. Цілком ймовірно, що за допомогою якісного інтерв'ю можна буде виявити глибинні причини феномену працюючого студента в нових реаліях повсякденності. Ще один важливий аспект, що не виявляється під час кількісного дослідження – це адаптація, сприйняття та ставлення респондента до дистанційного формату освітнього процесу, пріоритетності навчання чи все ж вторинної зайнятості.

Отже, для даного дослідження було проведено 10 напівструктурованих інтерв'ю. Опитано студентів Факультету соціальних наук та соціальних технологій (ФСНСТ) та Факультету економічних наук (ФЕН) НаУКМА.

Оскільки, кваліфікаційна робота це продовження дослідження, яке розглядалось попередньо рік тому, завданням цієї роботи було дослідити чи вплинув саме карантин та пандемія COVID-19 на поєднання студентами

навчання та вторинної зайнятості, тому респондентами були ті ж самі студенти, завдяки цьому було проведено порівняльний аналіз відповідей та аналіз змін, які відбулися з появою пандемії. На жаль, не всі респонденти відповіли на запит щодо проведення інтерв'ю. Хтось зазначив, що немає просто часу, хтось не мав досвіду поєднання дистанційного навчання та роботи, а хтось навіть не відповів на повідомлення взагалі. Тому було проведено 10 інтерв'ю з респондентами, які знайшли час, щоб відповісти на всі запитання. Всі респонденти були попереджені про правила інтерв'ювання та надали дозвіл на використання цитат з інтерв'ю в даному дослідженні з умовою збереження конфіденційності.

Загалом формування вибірки відбувалось за допомогою методу снігової кулі. Було обрано даний метод, оскільки «кожен новий респондент може допомогти знайти ще більше респондентів, що відповідає певним критеріям, тож вибірка розширюється й урізноманітнюється завдяки співпраці з учасниками дослідження» (Богдан, 2015). Такий метод дає можливість сформувати достатньо різноманітну нерепрезентативну вибірку, завдяки якій можна виявити різноманіття думок та проблем (Богдан, 2015). Задля проведення дослідження наразі було використано метод поштового запиту щодо інтерв'ю з раніше опитаними респондентами. Загалом, інтерв'ювання відбувалось у формі особистої розмови в онлайн режимі за допомогою програмного забезпечення платформи Zoom, а також під час розмови була увімкнена камера, що дозволило спостерігати за реакціями та емоціями респондентів. Також, було проведено запис розмови на диктофон, про це було попереджено заздалегідь. Середня тривалість інтерв'ю становила 50–60 хвилин. Результати дослідження не є репрезентативними. Аналіз інтерв'ю було проведено шляхом пошуку смислових значень та ключових думок респондентів.

Критеріями відбору респондентів були: студент/ка бакалаврату НаУКМА, досвід поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах пандемії COVID-19.

Соціально-демографічні характеристики респондентів зазначено в табл.2.1.

Таблиця 2.1.

Соціально-демографічні характеристики респондентів*

	Вік	Стать	Факультет	Проживання	Фінансове забезпечення
1	21	Чоловіча	ФСНСТ	З батьками	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
2	20	Жіноча	ФСНСТ	З хлопцем	Вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі
3	20	Жіноча	ФСНСТ	З батьками	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
4	20	Жіноча	ФСНСТ	З хлопцем	Вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі
5	21	Чоловіча	ФСНСТ	З дівчиною	Вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі
6	20	Чоловіча	ФЕН	З батьками, але до карантину в гуртожитку	Можемо дозволити собі купити все, що захочемо.
7	21	Чоловіча	ФЕН	Окремо від батьків	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
8	20	Жіноча	ФСНСТ	З мамою	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
9	21	Жіноча	ФЕН	Окремо від батьків	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі
10	21	Жіноча	ФСНСТ	З батьками	Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі

* Складено автором на основі проведених інтерв'ю.

2.2. Дистанційне навчання студентів НаУКМА в умовах пандемії COVID-19

У зв'язку з впровадженням карантину в Україні, проведення інтерв'ю під час особистої зустрічі стало неможливим, тому проведення дослідження відбувалося в режимі онлайн за допомогою відео-конференції в програмі Zoom. Загалом напівструктуровані неформалізовані глибинні інтерв'ю були проведені за попередньо розробленим гайдом, що дало змогу отримати відповіді на всі поставлені запитання. Було опитано 10 студентів четвертого року навчання з факультетів ФЕН та ФСНСТ НаУКМА, віком 20–21 років. Всі респонденти мали

досвід поєднання дистанційного навчання та роботи. Однак в кожного він мав свою специфіку.

Пандемія COVID-19 привнесла в березні 2020 року суттєві зміни у житті людей, які тривають до сьогодні. Однією з ключових змін стало впровадження дистанційного формату навчання, що виявилось несподіваним рішенням, як для студентів, так і для викладачів. Вперше, почувши про зміну формату навчання, у студентів виникали дуже неоднозначні думки. Одні респонденти вважали, що це гарний шанс, аби відпочити та що дистанційне навчання це тимчасова опція.

«В принципі, я був дуже радий. Пам'ятаю, що перша думка була – нарешті я поїду додому, побачу батьків. До цього я вчився на Еразмусі і не бачив батьків півроку десь, а може навіть більше. Плюс в мене тоді було постійне відчуття самотності, мені було дуже некомфортно. Тому я дуже зрадив, що можна буде залишити все в Києві і поїхати в рідне місто» (респондент 6, чоловік, 20 років).

«Перші думки – фух, нарешті висплюсь і нарешті можна поєднувати навчання, роботу, інші проєкти не виходячи з дому» (респондентка 9, жінка, 21 рік).

«Коли нам сказали, що карантин буде два тижні, то я подумала, що це буде класно, зможемо відпочити, погуляти. Але щось цей двотижневий карантин затягнувся аж до сьогодні» (респондентка 10, жінка, 21 рік).

Інші ж респонденти, в свою чергу, дуже засмутилися, передбачали, що якість навчання суттєво знизиться та, що дистанційне навчання триватиме довше, аніж карантин на два тижні. *«Я тоді був в Студентській колегії і сидів на засіданні, коли було об'явлено, що Могилянка йде на карантин. Тому можна сказати, що мені випало бути в історичному моменті. В мене тоді було відчуття, що це дуже серйозно. Але я не думав, що це буде так довго»* (респондент 5, чоловік, 21 рік). *«Якщо чесно, то були дуже погані думки, адже я не уявляла як це буде працювати. Так як завжди було упередження щодо онлайн навчання»* (респондентка 2, жінка, 20 років). *«Відразу ж дуже засмутився, тому що розумів, що навчання ніякого не буде на дистанційці, як в принципі і сталося, я дуже незадоволений тим, як у нас все це було неорганізовано»* (респондент 7,

чоловік, 21 рік). Також респонденти зазначили, що перехід та опанування нового формату навчання відбувалося доволі емоційно та стресово певний час. *«Спочатку, коли нам сказали, що буде карантин на два тижні, то мова не йшла про перехід на повне дистанційне навчання. Всі думали, що ми два тижні покарантинимо, нічого не будемо робити і потім вийдемо на звичний формат навчання в аудиторії. І тому я була на емоційному підйомі, адже це була весна і вже хотілося відпочити від всього і просто гуляти. Але, коли стало зрозуміло, що з карантину ми не вийдемо і що доведеться навчатися онлайн, для мене це було трохи стресово (респондентка 8, жінка, 20 років).*

Аналізуючи відповіді респондентів, можна спостерігати динаміку якості дистанційного навчання. На початку карантину в березні, спостерігалася тенденція навчання у форматі письмові роботи, тести та оцінки. Ані лекційні заняття, ані семінарські заняття не проводилися. Також це був період написання та захисту курсових робіт, що відбувалися у новому онлайн-режимі. Загалом, відбувався процес адаптації до нових змін у освітньому процесі, який торкнувся і студентів, і викладачів.

«Березень став таким переломним моментом у нашому житті, тоді все почало змінюватися. Складно та незвично було не тільки студентам, але і викладачам. Оскільки, не всі мали досвід навчання та праці в програмних забезпеченнях, і спочатку було важко зрозуміти як це все працює, а потім було важко зрозуміти за що ми будемо тепер отримувати бали і як будемо відповідати на семінарах, і чи будуть вони взагалі» (респондентка 2, жінка, 20 років). Транскрипт всього інтерв'ю респондентки зазначено в додатку Б.

«Спочатку всі були в шоці, ніхто майже не знав як користуватись програмами, доводилось розбиратись в програмах і не тільки студентам, а й викладачам. Це був дурдом якийсь. Тому на деяких предметах взагалі можна було розслабитись, хоча я прекрасно розуміла, що якби ці предмети були б в офлайн режимі, то я готувалася б до кожного семінару» (респондентка 3, жінка, 20 років).

«Тоді був момент здачі курсових робіт і потрібно було швидко опанувати нові платформи для навчання, оскільки захисти проводилися за допомогою цих програм. А ще на початку дистанційного навчання викладачі суттєво збільшили навантаження і тому певний час було багато письмових робіт» (респондентка 8, жінка, 20 років).

«Коли тільки починалось все, то у нас був сесійний період і чесно кажучи, тоді це нам зіграло в плюс, можна було користуватись конспектами, допомогою студентів, а деякі викладачі виставляли оцінки завдяки письмовим роботам взагалі. І я вже тоді розуміла, що навчання починає погіршуватись. В мене знизився рівень відданості навчанню» (респондентка 10, жінка, 21 рік).

«Я дуже не задоволений навчанням, тому що можна було все зробити набагато краще, а так по суті з чотирьох років мого навчання провчився я тільки два роки, тому що інші ну там нехай півтора року це, ну не було навчання у нас ніякого. Просто якимось викручувалися, щось там здаєш постійно, а ось так щоб прям вчитися, то такого немає» (респондент 7, чоловік, 21 рік).

Проте, з часом до нового формату навчання, як і до нової реальності починаєш звикати. Викладачі опанували нові програми та навчилися підлаштовувати свої курси до онлайн формату, але, на жаль, лише деякі з них додали сучасні засоби подання інформації, а саме використання на заняттях програм, як наприклад, Miro, що має онлайн-дошку з можливістю писати, прикріплювати стікери та відповідати на запитання. Завдяки таким методам навчання, відбувалося залучення всіх студентів до навчання, а не просто присутність на парах. Відбувалося зосередження на візуалізації та інтерактивності, а також на групових завданнях. Але збільшення інтерактиву на заняттях частіше рідкість, аніж нове правило подання інформації. *«Хотілося б відмітити курс соціологія дитинства та курс соціологія сексуальності. Завдяки ініціативам викладачів та інтерактивам, фліпбордам – всі студенти були залучені до навчального процесу і це було дійсно цікаво»* (респондентка 3, жінка, 20 років). Частіше все ж, студенти спостерігали знайому вже тенденцію – на більшості предметах не було здійснене пристосування до онлайн-навчання, і

вони так і залишилися у звичному режимі – лекції та семінари. Проте, відсутність візуального матеріалу впливає як на сприйняття студентами інформації, так і на присутність та залучення до курсу. *«На рахунок онлайн навчання, то я думала, що навчання стане більш інтерактивним і викладачі знайдуть нові способи зацікавлення та залучення студентів до навчання. Зараз надзвичайно багато різних програмних забезпечень, які можна використовувати у навчанні, де можна робити різні борди, тести, квізи. Але за весь період дистанційного навчання, лише два предмети мали ці новомодні штуки, на інших курсах це не застосовувалося. А ще через те, що було багато пар підряд, ти дуже сильно стомлюєшся і точно стомлюєшся більше, аніж якби це було навчання в звичайному режимі в аудиторіях. І коли воно все монотонне, ніякого інтерактиву чи візуалізації, то дуже складно сприймати інформацію»* (респондентка 8, жінка, 20 років).

Процес адаптації до дистанційного формату навчання, за відповідями респондентів, можна зазначити, що відбувався загалом нормально, проте психологічно важко. Оскільки, в цей час не лише зміни у освіті відбувалися у житті студентів. Карантинні обмеження, локдауни, соціальна дистанція та відсутність взаємодії додалися в нову реальність, а також відчуття стресу, відчуженості, пригніченості та безнадійності – це все наслідки впливу пандемії COVID-19 на психічне здоров'я. *«Адаптувалась я доволі швидко, єдине – локдауни трішки психологічно дають: сидиш вдома, працюєш, вчишся, максимум – пройдешся у магазин, це доволі депресивно»* (респондентка 9, жінка, 21 рік). *«Мені здається, що я досі до цього не звик. Що ти прокидаєшся і сідаєш за комп'ютер і тобі не потрібно нікуди їхати»* (респондент 5, чоловік, 21 рік).

«Процес адаптації відбувався дуже важко психологічно – карантин та проблеми особистого характеру навалились на мене в той момент і було зовсім не весело. Нас кинули в такі умови без попереджень, як наче кинули в холодну воду, а ти ще й плавати не вмієш, а потрібно якось себе рятувати та впливати з цього. Пізніше, я звикла до нових змін, в мене сформувався певний стиль життя, яким часом нагадує день сурка, але сподіваюсь, що колись це

закінчиться. *Я пройшла стадії – нерозуміння, відчуження, агресія і прийняття»* (респондентка 3, жінка, 20 років).

Аналізуючи питання, що стосувалося сподівань студентів та суворой реальності щодо дистанційного навчання, всі респонденти відзначили, що очікування та сподівання були досить негативними. *«Я очікувала, що все буде погано структуровано, що ми не будемо розуміти коли і в якій програмі пара, що пари будуть накладатися, не відомо як будуть зараховуватися наші відповіді»* (респондентка 2, жінка, 20 років). *«Я чітко розуміла, що ми абсолютно не підготовлені до цього. Якби це було б завчасно попереджено, можливо, дистанційне навчання відбувалось простіше на початку і не було б таким стресовим. Я розуміла, що буде повний провал як зі сторони студентів, так і зі сторони викладачів. Що буде певна дезінформація, незрозумілість, відсутня комунікація»* (респондентка 3, жінка, 20 років). *«Сама по собі дистанційка - це дно. Але в Могілянці – це найкраще дно, з усіх інших університетів. Організовано все добре, платформа distedu працює нормально і викладачі можуть спокійно користуватися нею. Проблема не стільки в організації, скільки в самому сенсі дистанційного навчання, що ми сидимо і вмикаємося на пару, добрий день і через годину двадцять до побачення»* (респондент 5, чоловік, 21 рік). В свою чергу, в реальності, на початку все було доволі погано організовано, проте потрібен був лише час і з початком нового навчального року восени, навчання більш-менш повернулося в нормальний режим, лише в онлайн форматі. Чітко було зрозуміло, за що отримати можна бали, де знайти матеріали для курсу та РТП, які письмові роботи та групові проекти виконати. *«А на четвертому курсі вже все було добре облаштовано. На distedu ми мали всі наші предмети з чіткою інформацією, літературою, завданнями та РТП. А в Microsoft Teams проходили лекції та семінари»* (респондент 6, чоловік, 20 років). *«Однак, втім все вийшло дуже структуровано, а на деяких курсах все було навіть краще продумано, ніж коли було навчання оффлайн. Оцінки були зрозумілі, як відповідати теж, якщо не виходило говорити, то можна було писати в чат.... До осені вже всі були*

підготовлені і тому навчання проходило класно» (респондентка 2, жінка, 20 років).

Оскільки, дистанційний формат – це новий вид навчання, яке спровокувала пандемія COVID-19. Не було ані підготовки, ані розуміння та досвіду як це все повинно відбуватися в університетах. Тому, не дивно, що виникали проблеми різного характеру. Загалом, відповіді респондентів можна розподілити за попередньо виділеними категоріями розділі 2.2. Перша категорія – відсутність попереднього досвіду та брак універсального доступу до інтернету та обладнання, необхідного для навчання.

«Зв'язок та інтернет – постали серйозною проблемою, з якою, на жаль, важко боротись та самотійно виправляти якісь проблеми з мережею, адже це не від людей залежить. Було таке, що не лише студенти просипали пари, а й деякі викладачі заходили на пару десь після 20-30 хвилин як пара почалась» (респондентка 3, жінка, 20 років).

«В мене дуже тормозив старий ноутбук і він зовсім не вивозив всі ці програми, саме через це я тоді дуже багато нервувала та стресувала» (респондентка 8, жінка, 20 років).

«А ще в дистанційному навчанні мені дуже не подобається проведення семінарських занять. І часто виникають ще технічні проблеми з інтернетом, з камерою, з мікрофоном. І тепер перед тим, коли ти щось хочеш сказати на занятті, то спочатку треба зробити перевірку зв'язку і запитати чи тебе чують, і чи тебе бачать» (респондентка 4, жінка, 20 років).

Респонденти також зазначили, що вони невдоволені обов'язковим правилом, які впровадили викладачі на деяких парах – увімкнена камера. Оскільки, ніхто не знає, яка в кого ситуація вдома, можливо, хтось не хоче показувати своє місце проживання та і банально можуть бути проблеми як з наявністю камери взагалі, так і з її справністю.

«А ще проблемою вважаю, коли викладачі змушують вмикати камери на заняття і якщо типу камера не була включена, то тебе не було. Коли я була на мобільності, то затоваришувала там з дівчинкою і ми обговорювали тему

камер на парах. Вона була здивована та сказала, що в них в Німеччині такого навіть бути не може, оскільки це порушення прав конфіденційності і ніхто не може змушувати вмикати камери, якщо ти цього сам не хочеш. З одного боку, викладачі не розуміють чи присутні ми на парах, оскільки можна підключитись і займатися власними справами. Але це дійсно дратує. На мою думку, краще робити перекличку, або типу посеред пари попросити поставити в чат плюсики, щоб зрозуміти хто присутній, а хто ні. Тому що весь час сидіти з ввімкненою камерою дуже напружає. Так як в домашніх умовах, ти тільки встав і вже починаються пари, навіть не встиг привести себе в порядок та поїсти і які камери тоді взагалі» (респондентка 8, жінка, 20 років).

«Деякі викладачі не зараховували присутність на парах, якщо не була увімкнена камера. Однак не всі ж мають камеру, а якщо вона навіть є, то в домашніх умовах не завжди є можливість її вмикати. Наприклад, в мене в той час був в кімнаті ремонт і там камеру було не дуже зручно вмикати, а йти кімнату, де сидять батьки і там вмикати було б дивним» (респондентка 2, жінка, 20 років).

Друга проблема дистанційного навчання – надмірне навантаження та самостійне вивчення матеріалу. Навіть в межах одного університету, ситуація була різною. Респонденти зазначали, що на одному предметі – проводились заняття дистанційно форматі лекційних та семінарських занять, на іншому – варто було надіслати письмове відпрацювання, або ж зробити групове завдання чи проєкт. Відсутність інтерактиву, накладання пар, збільшення навантаження, невідома ситуація з оцінками, відсутність звичного спілкування та контакту між викладачами та студентами сприяли неякісному вивченню матеріалу, а також провокували лише додатковий стрес. «Були проблеми з накладанням пар у мене осінню в один день було одночасно три пари. І цікаво, що деканат не хотів вирішувати це питання. Було сказано, що якщо накладаються лекції, то в цьому немає нічого страшного, однак деякі викладачі проводять замість лекцій семінари або поєднують лекції і семінари в одну пару. Наприклад, на одному предметі було так: всі заняття семінарські і лише іноді були лекційні вставки

від викладача у вигляді презентації, чіткого розмежування на лекції та семінари не було і потрібно було бути присутнім весь час.... А це була проблема з комунікацією. Я дуже люблю спілкуватися наживо з людьми, для мене це важливо, а зараз з цим проблема, адже, наприклад, після пари ти не можеш підійти до викладача та запитати щось. Звісно ти можеш написати листа, однак я думаю, що всі погодяться, що написання листа та face to face комунікація це зовсім різні речі» (респондентка 2, жінка, 20 років).

«Ще одна проблема – відсутність знань, щодо стану з оцінками. Раніше, ти міг підійти, запитати, подивитися в листочок, то зараз частіше всього, ти дізнаєшся свої оцінки перед іспитом, або заліком, або під час іспиту чи заліку. І далеко не всі викладачі оцінюють завдання на distedu, тобто хтось ставить відразу там оцінку, а хтось ні» (респондентка 4, жінка, 20 років).

«Не було контакту очі в очі, живого спілкування, соціального контакту ні з одногрупниками, ні з викладачами. А ще, якщо ти маєш якісь питання до викладача, потрібно запитувати при всіх на онлайн зустрічах. І це зовсім некомфортно, адже ти не хочеш, аби всі слухали. А якщо написати на пошту, то відповідь можна або отримати через багато часу, або взагалі не отримати. Тому є проблема з комунікацією» (респондент 6, чоловік 20 років).

«А найбільший прикол в цьому, що майже всі викладачі на дистанційному навчанні, вирішили зробити більше групових робіт та проєктів, хоча це суттєвий мінус онлайн-навчання. Ви не можете зустрітися та домовитися про це, плюс в онлайні важче піймати людину, аніж в університеті чи на парі» (респондентка 8, жінка, 20 років).

Третя категорія – відсутність мотивації до навчання та зміна ставлення до навчання. Раніше, для відвідування занять потрібно було їхати через все місто, щоб потрапити на пару. Сьогодні ж потрібно просто прокинутись і відкрити посилання. *«Можна прокинутись о 9:55, якщо пара на 10. Якщо пари не цікаві, то раніше ти все одно сидиш в аудиторії і іноді слухаєш, а в нових умовах ти можеш зайти на пару, вимкнути звук і займатися своїми справами» (респондент 5, чоловік, 21 рік).*

Напевно, через таку легкодоступність, неструктурованість, студенти часом не серйозно ставляться до дистанційного навчання, і обирають все частіше поспати, або займатися власними справами чи вторинною зайнятістю, аніж відвідати заняття. Відбулася зміна пріоритетів та зменшення мотивації.

«Основна проблема – все те, що я вивчала в цей період, проходило повз мене. Тобто, я щось для себе ключове запам'ятовувала, але через такий формат, коли ти пишеш контрольні роботи, заліки, екзамени і у тебе є все у повному доступі, у тебе не з'являлось якоїсь мотивації це вивчити, запам'ятати. Перші два курси та половина третього я постійно вела конспекти та все детально записувала, то потім я навіть не купила собі блокнота. Тому, можу сказати, що дистанційне навчання дуже неефективне, так як інформація проходить мимо. І я точно не можу похвалитися якимось набором знань, які я отримала за півтора року» (респондентка 4, жінка, 20 років). Транскрипт всього інтерв'ю респондентки зазначено в додатку Б.

«Найголовніша проблема – спочатку було важко розуміти, що я на навчанні, а не просто сиджу в ноутбуці. Змінилося ставлення до навчання – це теж проблема» (респондентка 10, жінка, 21 рік).

Також респонденти зазначили, що стипендія не впливає більше на зосередження на навчанні, оскільки це занадто маленька сума і на роботі отримати можна більше, наприклад. *«Стипендія в 1300 грн це дуже мало, і чесно кажучи, це така собі мотивація, щоб навчатися. Це занадто слабка мотивація, аби приділяти свій час лише навчанню»* (респондентка 8, жінка, 20 років).

А також було зазначено, про несправедливість оплати за навчання, оскільки це не повноцінним навчання назвати вже не можна, адже якість навчання порівняно зі звичним режимом, відрізняється кардинально. *«Проте, єдине, що дійсно дратує – це повна оплата за навчання. На мою думку, половину суми можна було б забрати, адже немає виправдання ціна/якість. Якість навчання суттєво нижче стало»* (респондентка 3, жінка, 20 років).

Ще однією важливою проблемою дистанційного навчання варто виділити негативний вплив на психічне та фізичне здоров'я. Фактори, що негативно

впливають на психічне здоров'я: тривалі негативні стресові ситуації, відсутність комунікації з людьми, самотність, обмеження прав та свободи, мало сну, недостатній відпочинок, малорухомий спосіб життя, зовнішні подразники. Також детермінантами поганого психічного здоров'я виступають швидкі соціальні зміни та соціальне відчуження, яке наразі спровоковане пандемією COVID-19. *«Весь час в ноутбуці, весь час в екрані, а як наслідок проблеми із зором. Психологічні проблеми – депресія, апатія, відсутність мотивації навчатись. Я зовсім не очікував, що для мене буде настільки важливою буде відсутність живого спілкування та соціалізації»* (респондент 5, чоловік, 21 рік).

«Було відчуття відчуження, я дуже соціальна та активна, і мені знаходитись весь час вдома надзвичайно важко, в першу чергу, в мене починає їхати криша, істерик було багато» (респондентка 3, жінка, 20 років).

«А ще дистанційне навчання суттєво впливає на здоров'я. Ти весь день за ноутбуком, голова постійно напружена, я відчуваю по собі, що мені складно засинати через постійне знаходження біля екрану. Мій мозок не відпочиває, витрачається багато нервів, я стала дійсно нервовою та тривожною, тому це ще впливає на моє психічне здоров'я» (респондентка 4, жінка, 20 років).

Проте, незважаючи на всі проблеми, з якими зіштовхнулись і студенти, і викладачі, дистанційне навчання має низку суттєвих переваг. Однією з найбільш названих переваг дистанційного навчання серед респондентів виявилась економія часу, можливість керувати своїм часом та поєднувати декілька справ одночасно. *«Переваги: по-перше, не витрачаєш час на логістику туди сюди, по-друге, ти можеш займатися своїми справами під час навчання»* (респондент 1, чоловік, 21 рік). *«Ти можеш поєднувати навчання онлайн зі справами, які є або вдома, або це може бути робота, також зі справами особистого характеру. Ти не витрачаєш час на дорогу і за допомогою телефону можеш бути присутнім на лекції, а в цей час, наприклад, ходити по супермаркету. Або коли ти сидиш в черзі до лікаря, але не можеш пропустити заняття і потрібно зайти просто в Zoot. Тобто, ти можеш все поєднувати і при цьому ти нічого не втрачаєш, чи пропускаєш»* (респондентка 2, жінка, 20 років). *«Основна перевага – включив*

лекцію, спиши далі. Також це хороша економія часу» (респондентка 3, жінка, 20 років). «Основна перевага – ти не витрачаєш час, аби кудись доїхати. Для мене, як для жителя лівого берегу, це дуже важливо, оскільки я витрачала на дорогу півтори години мінімум в одну сторону» (респондентка 8, жінка, 20 років).

Також респонденти відмітили як перевагу дистанційного навчання можливість навчатися з будь-якого місця на карті. Перебування в іншому місті, чи країні, ніяк не впливає на навчання тепер, оскільки ти так само можеш доєднатися до занять та нічого не пропустити. «Можна навчатися з будь-якої точки світу. Я наприклад, зараз знаходжуся в Одесі і коли в мене були пари, то я виходила до моря, гуляла і весь час була присутньою на парі» (респондентка 4, жінка, 20 років). А ще дистанційне навчання є перевагою для студентів, які заради навчання переїхали в інше місто і знімають квартиру, чи живуть в гуртожитку, оскільки тепер вони можуть навчатись у власному рідному місті. «І для не місцевих студентів перевагою є відсутність необхідності знімати квартиру, чи жити в гуртожитку, тепер вони можуть навчатися у бажаному університеті в місці свого проживання» (респондентка 4, жінка, 20 років).

Особливу важливу роль, для студентів наразі відіграла ще одна значна перевага дистанційного навчання – легше поєднання навчання та роботи. «Я знайшла багато плюсів і змогла навіть знайти роботу, адже з'явилася можливість поєднувати навчання і роботу» (респондентка 2, жінка, 20 років). «Можна поєднувати власні справи, роботу та навчання. Все залежить від студента» (респондентка 10, жінка, 21 рік).

Основними ж недоліками респонденти зазначили: по-перше, відсутність живого спілкування та комунікації («недолік – відсутність спілкування з живими людьми, це доволі складно. В мене зараз «найкращою подружкою» стала 35-річна дівчина, яка є моїм босом. Так як ми спілкуємось кожного дня по роботі, а тепер і ведемо повноцінні діалоги не лише про роботу, а й просто про життя, питаю про її малого» (респондент 1, чоловік, 21 рік); «відсутність інтеракції та живого спілкування – важливий недолік. Але якби не було б карантину, а було лише дистанційне навчання, то можна було б бачитися з друзями та

одногогрупниками, тому це скоріше недолік карантину» (респондент 5, чоловік, 21 рік)); а по-друге, відсутність межі між власним часом та часом, яке виділяється на навчання та вторинну зайнятість («другий недолік – зникла грань між робочим, навчальним часом та особистим. Якщо раніше, наприклад, ти сидиш в офісі до 8, а потім їдеш додому. або коли сидиш на парах до 3, а потім ідеш гуляти. То тут ти можеш сидіти за ноутбуком дійсно весь день, а іноді ще й ніч. Лише коли дивишся на годинник, то можеш згадати, що непогано взагалі б було поспати» (респондент 1, чоловік, 21 рік)).

А ще респонденти відзначили, що їм зовсім не вистачає студентського життя, оскільки пандемія привнесла багато карантинних обмежень. Раніше студенти вчилися, а потім відпочивали на різних студентських вечірках, тусовках та на звичайних зустрічах на каву. На такому контрасті та балансі, за словами студентів, краще навчатися та сприймати інформацію нову потім.

«Тусовок, корабликів. Насправді, не вистачає саме студентського життя, адже карантин у нас все відібрав. І тому не отримую задоволення від навчання зараз. Якби були і тусовки, і навчання, на мою думку, і концентрація була б краща. Адже ти морально відпочив, голову напружати не потрібно було і тоді можна знову сприймати нову інформацію» (респондентка 3, жінка, 20 років).

«Всього не вистачає, що пов'язано зі студентським життям. Могілянки, спілкування з СКшниками, ігор з Гіклабом, моменту в 4-100, коли всі по групкам, з ким привітатися з ким сісти, обміну новинами» (респондент 5, чоловік, 21 рік).

«Не вистачає спілкування з студентами, з одногогрупниками, тому що це було класно, я ось полюбив Могілянку, напевно, тільки за це, за ось це ось community яке вона дає, а як тільки почався карантин, то звісно це все припинилося» (респондент 7, чоловік, 21 рік).

«Це саме те питання, на яке я хотіла відповісти та обговорити. Насправді, мені не вистачає всього. За чотири роки навчання, я так і не побувала на могілянському кораблику, я не сходила на жоден бунт і це сумно. Мені не вистачає цього двіжа. Я один раз виступила на квартирнику, я хочу ще на

квартирник. Мені не вистачає посиденьок в бібліотеці, білого простору, сходити разом за кавою, посміятися над чимось, постояти на КМЦ. Саме такі моменти робили студентське життя живим, класним і цього справді дуже не вистачає» (респондентка 8, жінка, 20 років).

Отже, з появою дистанційного навчання студенти обмежені в живому спілкуванні, комунікації та контакті з викладачами, а також у студентів наразі відсутнє саме студентське життя, що додало суттєвого стресу та виявилось головним недоліком нового формату навчання. Відбулася зміна поглядів, студенти змінили ставлення до навчання, оскільки зникла будь-яка мотивація до навчання. Проте, поєднати навчання та вторинну зайнятість стало простіше.

2.3. Поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості студентами НаУКМА в умовах пандемії COVID-19

У процесі дослідження було виділено три категорії основних мотивів поєднання навчання з роботою, які були виділені в підрозділі 1.2. Перша категорія – матеріальне забезпечення. Прагнення у поліпшенні фінансового становища, необхідність оплачувати гуртожиток/квартиру, перебирання матеріальної відповідальності на себе та допомога батькам – важливі стимули обрання вторинної зайнятості студентами. Друга категорія – професійне зростання. Реалізація теоретичних навичок на практиці, набуття якостей (відповідальність, робота у команді), нові знайомства та зв'язки, накопичення соціального досвіду – важливі для майбутнього, для побудування кар'єри та простішої адаптації на роботах. Третя категорія – особистісні мотиви. Важливим фактором тут виступає прагнення бути самостійним, ні від кого не залежати, виправдати очікування батьків та навіть отримувати моральне задоволення.

Аналізуючи відповіді респондентів до карантинних обмежень та пандемії COVID-19, основним мотивом задля поліпшення власного матеріального забезпечення зазначали найчастіше студенти як контрактної форми навчання, так і бюджетної. Загалом, цей мотив відігравав пріоритетну роль у прийнятті

рішення щодо поєднання вторинної зайнятості з освітою. Спостерігалась тенденція, коли студенти зазначали відразу два основних мотиви, проте виділяючи для себе важливіший. Другим мотивом, зазвичай, зазначали – професійне зростання. Набуття нових практичних навичок, розширення оточення, нові знайомства, отримати певне «напрацювання» для майбутнього – важливі мотиви для студентів бакалаврату НаУКМА. З відповідей респондентів в категорію «особистісні мотиви» можна виділити такі мотиви як прагнення самостійності, незалежності, бажання виправдати очікування батьків, отримати моральне задоволення та певний відпочинок від навчання.

В умовах пандемії COVID-19, основним мотивом поєднувати дистанційне навчання та вторинну зайнятість, знову виступає категорія матеріального забезпечення, яку відмітили всі респонденти в першу чергу. Проте, варто зазначити, що порівняно з минулорічними відповідями респондентів, змінилися саме цілі та конкретне призначення задля чого потрібна фінансова складова студентам наразі. Частина респондентів зазначили, що саме вік спонукав до дій, а саме йти працювати та забезпечувати собі життя власними силами в майбутньому, оскільки навчання закінчується, а життя продовжується. Також, важливим фактором стало те, що респондентам необхідно заробляти кошти самостійно та «не сидіти на шиї у батьків». *«Навчання закінчується, а життя то продовжується. Внутрішній фактор мене спонукав йти працювати. І шукати роботу влітку мені не хотілося, тому я вирішила цей момент ще задовго до літа. Наприклад, можна взяти якусь відпустку та поїхати, і не хочеться просити у батьків, хочеться самій вже оплачувати такі моменти, а якщо ти не працюєш, то і відповідно не можеш собі дозволити кудись поїхати. Кругом потрібно гроші. Я могла піти і попросити звичайно у мами кошти на свої забаганки і вона мені дала б ці гроші, проте в мене це викликає дискомфорт. Мені важливо розуміти, що я здатна сама, як в пісні і want it, i got it»* (респондентка 8, жінка, 20 років).

Ще одним значним фактором у поєднанні дистанційного навчання та вторинної зайнятості студентами, відіграла орієнтація на майбутнє та

планування власного життя, після закінчення університету саме у фінансовому плані. *«Не хотілось сидіти на шиї. Бо сидиш і думаєш, так, 20 років і ти ще на шиї у батьків, щось вже не зручно це. Але, напевно, це наше покоління таке. Ми постійно кудись спішимо, поспішаємо жити, подорослішати. Начебто ми боїмося кудись запізнитися. І в якийсь момент я зловила паніку, що ті працюють, ті теж, а я на четвертому курсі і не працюю, тому думала, що потрібно шукати хоч щось, адже навчання закінчиться і мені потрібно буде далі забезпечувати себе самостійно, а не за допомогою батьків»* (респондентка 2, жінка, 20 років).

Також один з респондентів зазначив, що мотивом поєднувати навчання та роботу були все ж фінанси, проте так сталося не через власне бажання, а через складну ситуацію в сім'ї, що призвела до необхідності заробляти самостійно, швидше дорослішати та планувати життя. *«Тут дуже сильно зіграла ситуація в сім'ї.. Коли я йшов вчитися на бакалавра, то я думав, що чотири роки ще буду на забезпеченні батьків, я буду фокусуватися на навчанні... Але сталося все інакше.. Мій брат набрав купу кредитів, в нього не було грошей, аби заплатити, він постійно брехав про це.. і нам довелося заплатити велику суму грошей, взяти борги у родичів та знайомих. Відповідно, у нас дуже знизилася платоспроможність. А влітку в брата виявили рак... І багато грошей йде на лікування.. Ось така критична і складна ситуація була... Я навіть один раз розмовляв з Могилянським психологом, не можу сказати, що мені це супер допомогло, мені тоді просто потрібно було з кимось поговорити. На карантині стало дуже важко розкриватися людям.. і зараз я це роблю, тому що в нас інтерв'ю.. І потім в мене була розмова з батьком, де він сказав, що мені доведеться самому ставати на ноги в житті. Тому я не міг вже просто сидіти далі, вчитись і нічого більше не робити. І дуже швидко прийшло усвідомлення життя, що тобі потрібно самому заробляти собі на життя і я не думав, що це все буде так швидко відбуватися»* (респондент 5, чоловік, 21 рік).

Проте, ситуація з пандемією COVID-19 та постійною нестабільністю як у фінансовому плані, так і в загальному житті, на думку респондентів, це не

впливало на рішення поєднати дистанційне навчання та вторинну зайнятість. Але, в свою чергу, респонденти зазначили, що карантин та пандемія суттєво повпливали на їх життя. Відбулася переоцінка цінностей та сенсу життя, зміна ритму життя та вплив на психологічний стан, оскільки зникла соціалізація та будь-яка комунікація наживо з людьми. *«Таке враження, що зараз як у фільмах поставили на стоп. Ми наче закриті, обмежені, не можемо робити те, що звикли і ти постійно щось чекаєш. Чекаєш, що все закінчиться, стане краще, все відкриється, а нічого не змінюється. Місяць, два, а вже більше року пройшло насправді, а ми все чекаємо, постійно в цьому очікуванні сидиш. Думаєш, що буде краще, буде легше. І наче все на стопі, ти наче і живеш, і не живеш. Все тимчасове, обмежене та непостійне»* (респондентка 2, жінка, 20 років).

Аналізуючи відповіді респондентів, варто зазначити, що саме завдяки карантинним обмеженням, впровадженням нових правил життя, як дистанційний формат навчання – полегшило саме поєднання навчання та роботи студентами. *«Карантин безумовно зробив легше поєднання. По-перше, в мене взагалі з'явилася можливість знайти роботу. Якби я ходила зараз в університет, я не думаю, що я змогла б поєднувати. Я ж намагалась знайти роботу, але це було дуже складно, тому що багато хто не хоче працівника, який буде в офісі 3-4 години. Ти наче є, і тебе немає. А карантин дав можливість навчатись та мати вторинну зайнятість, тому це великий плюс»* (респондентка 2, жінка, 20 років).

Другим мотивом, який респонденти зазначали було все ж професійне зростання та зосередження на професійній діяльності, після закінчення університету. Респонденти також відмітили, що поєднання дистанційного навчання та роботи, виступає перевагою для студентів серед їх однолітків.

«Робота надає переваги у практиці та практичних знаннях, в такому випадку ти на крок вперед людей, які не пішли працювати під час навчання. На третьому році я працював як асистент в центрі Разумкова, як стажер, зараз же я працюю молодшим менеджером і вже маю певну владу над людьми. І плюс

я отримую дійсно хороші гроші, особливо це круто зараз, адже я їх не витрачаю, просто немає куди їх витратити, карантин же» (респондент 1, чоловік, 21 рік).

«Наявність досвіду. В мене вже за плечима скоро буде 4 роки досвіду роботи в одній з найбільших медіа-груп України і при зміні роботи, це буде важливим фактором, який буде вирізняти мене від моїх однолітків. Оскільки, багато студентів не мають жодного досвіду роботи і їм доводиться починати своє професійне життя аж після закінчення університету. І погоджуватися працювати за копійки. Я за ці копійки працювала ж на 1-2 курсі» (респондентка 4, жінка, 20 років).

«На мою думку, дійсно диплом мені вагомий, аніж досвід роботи. І якби я прийшла на якусь роботу, після 4 курсу, не маючи ані спроби попрацювати десь, ані досвіду роботи, то шанси отримати хорошу роботу б в мене не були високі. А зараз в мене буде диплом і буде досвід роботи, що надалі надасть мені перевагу перед моїми однолітками, які прийдуть просто після університету. Тому другий мотив - кар'єрне зростання» (респондентка 10, жінка, 21 рік).

Третім мотивом, у поєднанні дистанційного навчання та вторинної зайнятості, все ж виступає – особистісні мотиви, прагнення самостійності та незалежності. *«Хотілось більше самостійності. По-перше, ніколи зайвих грошей не буває. А коли ти сам заробляєш, то розумієш скільки все коштує. Так як коли купують батьки, ти може і знаєш скільки там щось коштує, чи дорого це, але ти не розумієш чому це дорого наприклад. А коли сам заробляєш, то співвідносиш скільки що коштує відповідно до роботи, яку ти виконав... По-друге, хотілося незалежності» (респондентка 2, жінка, 20 років).*

Важливим моментом, під час аналізу відповідей респондентів, виявилось що, отримавши досвід роботи у сфері маркетингу та піару, студенти змінили напрямок власної професійної діяльності. Студенти соціології, наприклад, після практичних навичок та досвіду працевлаштування, отримали чітке уявлення та розуміння у яку професійну сторону їм хотілося б розвиватися. Про зміну напрямку зазначили 5 з 7 респондентів. *«До початку пандемії в мене була робота в Metro cash and carry аналітиком, на той момент мені здавалось, що я роблю*

щось корисне на роботі. Після закінчення договору, я ще влаштувався в Центр Разумкова стажером. Але теж там не затримався. А з 8 лютого я перейшов на нову роботу в TNS Kantar Ukraine – це представник світового лідера в області маркетингових досліджень. Я молодший менеджер організації кількісних досліджень/аналітик кількісних досліджень, працюю зазвичай по 9-10 годин» (респондент 1, чоловік, 21 рік).

«Наразі, ж я працюю в рекламному агентстві, я менеджер по роботі з блогерами. Я займаюся як і креативною складовою рекламних кампаній, так і організаційною. Професію цю обрала, тому що наразі вбачаю в цьому свою подальшу кар'єру, розумію, що я зможу будувати на цьому своє майбутнє» (респондентка 10, жінка, 21 рік).

«Я зараз працюю в комунікаційній агенції в комерційному відділі, тобто співпрацюю з наявними клієнтами, які є в комунікаційній рекламній агенції. Також подаю документи на різні тендери, гранти. Зараз я працюю лише у відділі комерційних пропозицій, і пізніше в мене буде ще співпраця всередині агенції з людьми, які керують відділами, а також робота з аккаунт-менеджерами і я буду більше долучатися до креативних процесів, допомагати з написанням текстів. А обрала цю професію, тому що мені дуже подобається сфера маркетингу та піару» (респондентка 8, жінка, 20 років).

Проте, за власною спеціальністю студенти теж працюють, вбачають в цьому реалізацію себе та кар'єрного зростання. «Я працюю дистанційно, працюю за спеціальністю. Я молодший соціолог-аналітик на фармринку. Я займаюсь розробкою гайдів, я проводжу фокус-групи та перекладаю звіти на укр, рос, англ та оформлюю їх» (респондентка 3, жінка, 20 років).

«Я – фінансовий аналітик + менеджер. Тобто я координую роботу команди аналітиків, IT-спеціалістів, вчених по проєктах, а також сама займаюсь аналітичною діяльністю. Обрала професію, бо це моє покликання та це спеціальність, на якій я навчаюсь, вона найкраще розкриває мої навички комунікабельності, організації і професійні» (респондентка 9, жінка, 21 рік).

«Я працюю в маркетинговому відділі в L'oreal Ukraine. Можна сказати, що я виконую роботу бренд менеджера, але поки я стажер. Професію цю обрав, тому що була вакансія і тому що я маркетолог і це по моїй спеціальності» (респондент 6, чоловік, 20 років).

«Якщо казати про мою діяльність, то я аналітик групи зовнішніх та онлайн досліджень управління досліджень групою I+I Media. В мої обов'язки входить дослідження глядацької аудиторії, як вони сприймають контент, як вони сприймають продукти каналу. І якщо говорити більше про діяльність аналізу глядачів, то це виходить як контроль за зовнішніми підрядниками, ведення проєкту та контроль його на всіх етапах – від розробки інструментарію до представлення звіту, і проведення власних досліджень своїми силами онлайн. Наприклад, кількісні дослідження в соціальних мережах і якісні дослідження у форматі інтерв'ю з глядачами» (респондентка 4, жінка, 20 років).

Також аналізуючи відповіді респондентів, важливо було подивитись чи є зв'язок мотивів підробітку з соціально-економічним статусом родини, в якій проживають респонденти та з ким проживають. Проте, аналіз відповідей не виявив такої залежності. Студенти найчастіше зазначали фінансове забезпечення, яке найкраще описує їх становище – «можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі». Троє респондентів, в свою чергу, зазначили фінансове становище як таке, що – «вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі». Саме ці респонденти проживають наразі окремо від батьків, мають стосунки, а відповідно несуть відповідальність не лише за себе, а й за свою нову сім'ю, тому поєднують навчання та роботу. Оскільки, до витрат на власні забаганки, додаються побутові моменти, як оплата за житло, за комунальні послуги, за харчування тощо.

«Ми з хлопцем непогано заробляємо, але через те, що ми орендуємо квартиру, то третина нашого доходу щомісячного йде на те, щоб за неї заплатити. І тому здається, що ми заробляємо багато, але коли заплатимо за комуналку, за квартиру, то залишається вже не так. І задля придбання

коштовних речей потрібно відкладати гроші. Тато мене давно вже не забезпечує, він сказав, що я йому занадто дорого обходжуся, тому я пішла працювати. Тому забезпечую себе сама. І в нас з хлопцем є сімейний бюджет» (респондентка 4, жінка, 20 років).

«Батьки вже не забезпечують, можливо іноді можуть дати якісь кошти. Від моменту коли я знайшла роботу, намагаюсь забезпечувати себе сама. Інколи допомагає фінансово хлопець. Наприклад, оплата квартири у нас відбувається частково завдяки його коштам та частково завдяки моїм. У нас спільний бюджет» (респондентка 2, жінка, 20 років).

Під час інтерв'ю також уточнювалося як саме студентам вдається все поєднувати та чи доводилось пропускати заняття через роботу. Майже всі респонденти відмітили, що поєднувати стало простіше у зв'язку з новим форматом навчання через впровадження карантину. Якщо порівнювати з відповідями респондентів минулого року, то раніше теж було достатньо легко поєднувати, проте робота була 3-4 години на добу, в іншому випадку поєднувати роботу і навчання не вдавалось. Зараз же більшість студентів працюють повноцінний восьмигодинний робочий день, тому завдяки пандемії та карантину мають змогу поєднувати навчання та повноцінну роботу. Також відмітили, що процес адаптації у поєднанні теж присутній, і нехтувати його не потрібно, оскільки відсутність стресу під час адаптації та поступове звикання посприє надалі комфортному сумісництву. *«Через те, що і те, і те онлайн - поєднувати легко. Тому що ти вдома, ти можеш підключатися, якщо твоя робота потребує певні дизайнерські та креативні штуки для проєкту, презентації, то можна і робити це і бути присутньою на парах» (респондентка 2, жінка, 20 років).*

«Пропускати в принципі через роботу не доводилось, адже я чітко прописала в контракті години, коли в мене навчання і коли я можу працювати. Спочатку я притримувалась цього графіку, але потім коли я зрозуміла, що для навчання потрібно лише поставити перед собою ноутбук та підключити навушники, аби слухати що там взагалі відбувається, то почала одночасно і працювати, і бути на парах. Іноді через це я не відповідала на семінарах, адже

робила щось по роботі. Але на роботі мені платять, а на навчанні плачу я. На початку було все ж складно поєднувати, але потім ти звикаєш та стає якось простіше» (респондентка 3, жінка, 20 років).

Проте, деякі респонденти зазначили, що було все ж складно поєднувати, і в певний момент, через постійне психологічне навантаження, відбулося емоційне вигорання та нервовий зрив: *«насправді, дуже складно. Я не уявляю як би було, якщо я мав би більше предметів або якщо навчання було не дистанційним. Найскладніше, що ти весь час за ноутбуком, постійно в ньому щось робиш, плюс багато нервуєш. І в якийсь момент я себе так сильно психологічно загнав і довів себе до нервового зриву, що я сидів і плакав перед монітором. Я не розумів як мені далі бути, там одне вимагають, по диплому вимагають інше, купа дедлайнів. Дійсно було страшно, плюс цей карантин ще добивав. А ще була неприємна ситуація на роботі, коли я не встигнув виконати завдання, підвів людей, отримав по голові за це ще... Дуже неприємна ситуація була.. Тому мені довелося взяти на роботі неоплачувану відпустку на два тижні, щоб позакривати всі питання з навчанням. А зараз залишається лише диплом, ще той головний біль» (респондент 5, чоловік, 21 рік).*

У своїх інтерв'ю респонденти також зазначали про переваги та недоліки поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах пандемії COVID-19 та карантинних обмежень. Аналізуючи відповіді, можна виділити декілька основних та ключових моментів, які зазначили респонденти.

Щодо переваг у поєднанні дистанційного навчання та роботи: покращення тайм-менеджменту (*«це апгрейд власного тайм-менеджменту. Я дійсно навчилася дуже круто поєднувати свої рутини, круто вибудовувати свій графік, що я прям заздрю своїм цим навичкам» (респондентка 10, жінка, 21 рік)); наявність власних коштів, які відкривають нові горизонти у самореалізації, оскільки можна купити курси для покращення власних знань та навичок, а не лише витратити на забаганки («наявність власних коштів, можу забезпечувати своє життя. А ще завдяки переходу на дистанційний формат навчання, багато курсів стали доступними на онлайн платформах. Сфера освіти дійсно перейшла*

в онлайн і дуже багато є ресурсів зараз для навчання» (респондентка 10, жінка, 21 рік)). Набуття власного соціального капіталу та соціального статусу також відіграє суттєву роль та перевагу сумісництву: «а ще соціальний капітал. Як я вже казала, моя керівниця теж навчалася в Могілянці, і дає розуміння, що ми з однієї community. І тоді зовсім інше ставлення до тебе. Навіть в презентаціях від нашої агенції, там є слайд про відео-продакшн, який робить всі промо-ролики і його заснували випускники Могілянки. І в презентації, біля кожної людини написано – випускник Києво-Могілянської Академії, хоча це взагалі нерелевантно, оскільки в Могілянці відео-мейкерів наче не роблять, або я щось не знаю. Але вони зазначають про це, оскільки це показник соціального статусу» (респондентка 8, жінка, 20 років).

Щодо основних недоліків поєднання: відсутність розмежування між робочим, навчальним та особистим часом, а також зниження часових ресурсів на власні справи («зниження кількості часових ресурсів на свої справи, на дозвілля, на сон» (респондентка 10, жінка, 21 рік), «відсутність грані між особистим часом і робочим та навчальним. Оскільки ти вже не розумієш коли і що потрібно робити, а коли можна знайти час і на себе» (респондент 1, чоловік, 21 рік)); вплив на фізичне на психологічне здоров'я («також трішки страждає через це власне здоров'я, нервова система» (респондентка 10, жінка, 21 рік)); відсутність комунікації та контакту з людьми («відсутність взаємодії з людьми – це суттєвий недолік. Тобто, коли ти дистанційно і вчишся, і працюєш, то ти не спілкуєшся ані з колегами, ані з одногрупниками. І якби я зараз жила сама, то напевно зійшла б з розуму вже. Людям потрібні люди» (респондентка 4, жінка, 20 років)). Ще одним важливим моментом було відзначено негативне ставлення викладачів до поєднання навчання та роботи, за словами респондентів, вони зовсім не є орієнтованими на таке сумісництво студентів: «викладачі в Могілянці зовсім не орієнтовані на те, що студенти, окрім навчання ще можуть приділяти час чому і наприклад працювати. Стереотипна модель – ви студенти, а отже, лише навчаєтесь. Вторинна зайнятість студентів не підтримується зі сторони викладачів» (респондентка 8, жінка, 20 років).

Ще важливий момент у дослідженні поєднання навчання та вторинної зайнятості, виступає надання пріоритетності – навчання чи робота. Погляди респондентів розподілилися – одна частина зазначила, що в пріоритетності мають роботу, оскільки це їх майбутнє: *«робота в пріоритеті була завжди, адже я мав завжди серйозне відношення до роботи»* (респондент 1, чоловік, 21 рік); *«в пріоритеті робота. І це вже тримається не перший рік, як на мене. Оскільки, в якийсь момент я зрозуміла, що наявність диплому ніяк не впливає на мої навички, як професіонала»* (респондентка 4, жінка, 20 років). А інша частина респондентів, що в пріоритеті мають наразі диплом та закінчення бакалаврату: *«зараз для мене найважливіше це диплом, тому в пріоритеті все закінчити і випуститись»* (респондентка 3, жінка, 20 років); *«на першому місці завжди було навчання, оскільки мені потрібно випуститись добре, так як це надалі зіграє мені в плюс в плані магістерки»* (респондент 6, чоловік, 20 років). Проте, явного виявлення пріоритетності роботи чи все ж навчання виявити не вдалося. У той час, як рік тому у пріоритеті у респондентів все ж чітко було виключно навчання.

Оскільки, респондентами були студенти четвертого року навчання, які вже завершують свою бакалаврську програму, то в контексті тематики дослідження, було поставлено питання щодо поєднання надалі навчання та вторинної зайнятості. Адже, після закінчення бакалавру, не обов'язково йти на магістерську програму, а отже, можна бути самостійним та займатись повноцінно професійною діяльністю. В цьому моменті, думки та погляди респондентів розділилися на два табори. Одні – планують вступати на магістратуру. Хтось на свою ж спеціальність, проте в інший університет, аби зробити це «для галочки» та мати повну вищу освіту: *«я думаю, що все-таки зроблю для галочки. В якийсь не дуже популярний вуз, там де просто ось я віддам документи, пару раз я прийду, не знаю, заповню якісь дані про себе, напишу пару контрольних і на цьому в принципі все. Але при цьому у мене буде як би диплом про повну вищу освіту, можливо раптом колись мені відгукнеться і принесе мені якусь користь»* (респондент 7, чоловік, 21 рік). Або ж для відтермінування від призову на строкову військову службу: *«чесно, я б з великим задоволенням не*

йшов би на магістратуру, проте є великий страх потрапити в армію. Планую поступати в КНЕУ на маркетинг. Мама хоче, аби я йшов хоча б в Шевченка, проте це дуже дорого виходить, оскільки я прекрасно розумію, що не буду навчатись і планую надалі поєднувати навчання та роботу» (респондент 1, чоловік, 21 рік). Також зазначили, що планують перехресний вступ на магістратуру, проте у власний університет: «я планую вступати на магістратуру на спеціальність, яка вже пов'язана з моїми професійними планами. Тому подальша магістратура буде на рівні з роботою по пріоритетності, оскільки буде більш корисною, а саме більш профільною. Планую вступати на піар в Могилянці» (респондентка 10, жінка, 21 рік).

Інша частина респондентів зазначили, що не планують вступати на магістратуру, принаймні цього року та розглядають варіант «gap year», а весь наступний рік будуть працювати, відкладати кошти на освіту за кордоном та вкладати кошти у саморозвиток. Хтось зазначив, що втомився від такого насиченого режиму і просто хоче відпочити: «я точно для себе вирішила, що в цьому році ні, оскільки мені потрібен відпочинок. Ці 4 роки були дуже напруженими для мене. І я мала дуже мало вільного часу для себе. Тому хочу взяти рік перерви» (респондентка 4, жінка, 20 років). Хтось не вбачає користі та сенсу в дистанційному навчанні на магістратурі в цілому: «я не хочу знову дистанційне навчання, воно нікому не потрібне» (респондент 5, чоловік, 21 рік). Хтось прагне навчатись за кордоном, проте спочатку, потрібно назбирати кошти та підготувати документи: «я хочу на магістратуру за кордон, але я не встигну зібрати документи та кошти цього року. Тому поки планую працювати, можливо піду на спеціалізовані курси якісь ще» (респондентка 8, жінка, 20 років); «спочатку я планую продовжити працювати, візьму точно gap year, але 100% продовжу навчання на магістратурі, скоріш за все у Європі. А зараз я просто хочу насолоджуватись моментом» (респондентка 9, жінка, 21 рік). А хтось розглядає варіант роботи за спеціальністю, замість навчання в магістратурі: «я не планую йти на магістратуру, планую два роки працювати в компанії – це і буде моєю магістратурою. І я розумію, що це мені допоможе підвищитись в

майбутньому по кар'єрній драбині та досягти успіху та визнання. А ще це допоможе мені переїхати від батьків» (респондентка 3, жінка, 20 років).

З отриманих в дослідженні даних, можна сформуванати такий соціальний портрет працюючого студента НаУКМА в умовах пандемії COVID-19 (спираючись на думки опитаних): середній вік 21 рік; переважно забезпечує себе повністю сам; студент проживає окремо від батьків; поєднує дистанційне навчання і роботу; в якості основної причини працевлаштування виступає матеріальна зацікавленість; має гнучкий графік роботи; працює переважно з орієнтацією на майбутнє та кар'єрне зростання; трудова діяльність ніяк не відображається на навчанні; поєднання вдається доволі легко; працює офіційно; виконує навчальні роботи вчасно; в пріоритеті робота; планує взяти *gap year*.

Отже, в умовах пандемії COVID-19, основним мотивом поєднання вторинної зайнятості та дистанційного навчання виступає матеріальне забезпечення, метою якого є орієнтація на майбутнє та планування власного життя після навчання. Пандемія вплинула на моральний стан студентів, на їх психічне здоров'я, на ставлення до навчання, на ритм життя, відбулася переоцінка цінностей, а також полегшення поєднання навчання та роботи.

ВИСНОВКИ

В основі теоретичних засад дослідження зайнятості було закладено ідеї таких соціологів та економістів: П. Сорокін – досліджував соціокультурну концепцію трудової поведінки індивіда щодо зайнятості; А. Сміт – вперше приділив увагу вивченню проблеми зайнятості; Г. Беккер та Т. Шульц – вивчали питання трудової зайнятості у поєднанні з теорією людського капіталу, що являє собою певний багаж знань, навичок та мотивацій; Г. Зіммель – розглядав концепцію грошей, так як гроші надають додаткові переваги, а саме підвищення соціального статусу, доступ до високих посад, гідне сприйняття соціумом. Соціологічні підходи у вивченні вторинної зайнятості представлені сучасними науковцями, які досліджували проблему та концептуалізацію поняття «вторинна зайнятість»: М. Дікусарова – як добровільну, оплачувану трудову діяльність, яка здійснюється у вільний від основної роботи час; І. Перова – як додаткову роботу, окрім основного заняття; В. Цилев – як феномен, що має складну систему і неоднозначний вплив на професійну освіту. Також В. Цилев виокремив три прояви вторинної зайнятості студентів: 1) вторинна зайнятість практично не має відношення до професійного самовизначення; 2) вторинна зайнятість допомагає студенту придбати досвід роботи з одержуваної спеціальності; 3) вторинна зайнятість допомагає студенту визначитися з професією.

У процесі дослідження було виділено три категорії основних мотивів поєднання навчання з роботою. Перша категорія – матеріальне забезпечення. Друга категорія – професійне зростання, реалізація теоретичних навичок на практиці. Третя категорія – особистісні мотиви. Важливим фактором тут виступає прагнення бути самостійним, ні від кого не залежати, виправдати очікування батьків та навіть отримувати моральне задоволення.

Було концептуалізовано поняття дистанційного навчання, яке означив М. Мур, як «те, що ми, зазвичай, називаємо дистанційною освітою є різноманіттям усіх освітніх програм, різноманіттям, яке характеризується більшою структурою і більш низьким діалогом». Вчений О. Петерс запропонував нову структуру

університетської освіти, яка включала три основні форми академічної освіти – самонавчання, дистанційне навчання та соціальне спілкування. В свою чергу, Р. Гаррісон визначив, що завдання теоретиків дистанційної освіти полягає в тому, щоб забезпечити розуміння можливостей і обмежень, які сприяють викладанню і навчанню на відстані за допомогою різноманітних методів і технологій.

Значного впливу та змін зазнала освітня структура в Україні в умовах пандемії COVID-19, а саме – відбувся перехід на дистанційне навчання. На початку карантину від неочікуваності зміни формату освітнього процесу, більшість навчальних закладів були дезорієнтовані і саме тому певний час частина вчителів та викладачів перестали викладати навчальний матеріал. Відбувалось пристосовування до нових системних змін та планування навчання в дистанційній формі. Згодом, навчання відбувалось у звичному форматі «лекції плюс семінари», однак у дистанційному режимі за допомогою програмного забезпечення.

Упродовж дослідження, було виявлено основні проблеми дистанційного навчання, а саме відсутність попереднього досвіду та брак універсального доступу до інтернету та обладнання, необхідного для навчання. Друга проблема дистанційного навчання – надмірне навантаження та самостійне вивчення матеріалу. Відсутність інтерактиву, накладання пар, збільшення навантаження, невідома ситуація з оцінками, відсутність звичного спілкування та контакту між викладачами та студентами сприяли неякісному вивченню матеріалу, а також провокували лише додатковий стрес. Третя категорія – відсутність мотивації до навчання та зміна ставлення до навчання. Через таку легкодоступність, неструктурованість, студенти часом не серйозно ставляться до дистанційного навчання, і обирали все частіше займатися власними справами чи вторинною зайнятістю, аніж відвідати заняття. Відбулася зміна пріоритетів та зменшення мотивації. Ще одна важлива проблема дистанційного навчання – негативний вплив на психічне та фізичне здоров'я. Фактори, що негативно впливають на психічне здоров'я: тривалі негативні стресові ситуації, відсутність комунікації з людьми, самотність, обмеження прав та свободи, недостатність сну і відпочинку,

малорухомих спосіб життя, зовнішні подразники. Також детермінантами поганого психічного здоров'я виступали швидкі соціальні зміни та соціальне відчуження, яке було спровоковане пандемією COVID-19. Виявлено основні переваги та недоліки поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах пандемії COVID-19. Переваги у поєднанні дистанційного навчання та роботи: покращення тайм-менеджменту; наявність власних коштів, які відкривають нові горизонти у самореалізації, оскільки можна купити курси для покращення власних знань та навичок, а не лише витратити на забаганки; набуття власного соціального капіталу та соціального статусу. Щодо основних недоліків поєднання навчання з вторинною зайнятістю: відсутність розмежування між робочим, навчальним та особистим часом, а також зниження часових ресурсів на власні справи; вплив на фізичне та психологічне здоров'я; відсутність комунікації та контакту з людьми; негативне ставлення викладачів до поєднання навчання та роботи. Ситуація з пандемією COVID-19 та постійною нестабільністю як у фінансовому плані, так і в житті, на думку респондентів, не вплинула на рішення поєднувати дистанційне навчання та вторинну зайнятість. Але, в свою чергу, респонденти зазначили, що карантин та пандемія суттєво повпливали на їх життя та здоров'я. З появою дистанційного навчання, через запровадження карантину, студенти обмежені в живому спілкуванні, комунікації та контакті з викладачами, а також у студентів наразі відсутнє студентське життя, що додало суттєвого стресу та виявилось головним недоліком нового формату навчання. Відбулася зміна поглядів, переоцінка цінностей і сенсу життя, зміна темпу ритму життя та відбувся вплив на психологічний стан, оскільки ускладнилась соціалізація та будь-яка комунікація наживо з людьми, а також студенти змінили ставлення до навчання, оскільки зникла будь-яка мотивація до навчання. Проте, поєднувати навчання та вторинну зайнятість стало простіше.

Пріоритетність освіти чи вторинної зайнятості студентів НаУКМА виявити не вдалося, оскільки респонденти поділилися майже навпіл щодо пріоритетності навчання чи все ж роботи. Частина респондентів зазначила, що в

пріоритетності мають роботу, оскільки це їх майбутнє. А інша частина зазначила, що в пріоритеті мають наразі диплом та закінчення бакалаврату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Богдан, О. (2015). Як з'ясувати, що нам потрібно знати? Вибір стратегії, джерел і методів дослідження. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? *Посібник-довідник для громадських активістів та усіх зацікавлених* (сс.73-107). Київ: Дух і літера.
- Верховна Рада України (1996). Стаття 43 Конституції України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- Верховна Рада України (2012). Закон України «Про зайнятість населення». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n6>
- Верховна Рада України (2017). Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Верховна Рада України (2020). Постанова Кабінету Міністрів (КМУ) № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>
- Винославська, О. В. (2005). Психологічні особливості студентської групи. *Практична психологія та соціальна робота*. 7, сс.65-87.
- Ворона, М. А. (2008). *Мотивы студенческой занятости*. СОЦИС, 8, сс.106-115.
- Ворона, М. А. (2008). *Социальный феномен студенческой занятости в современном обществе*. Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/sotsialnyy-fenomen-studencheskoy-zanyatosti-v-sovremennom-obschestve>
- Гаррисон, Р. (2000). Теоретические проблемы дистанционного образования в 21 веке: переход от структурных к транзакционным вопросам. Режим доступа: <http://blendedlearning.pro/application/russian-journal-of-blended-learning/russian-journal-of-blended-learning-1/theoretical-challenges-for-distance-education-in-the-21st-century-a-shift-from-structural-to-transactional-issues/>

- Гук, Н. А. (2013). Зростання видової різноманітності форм зайнятості за пріоритетними напрямками суспільного розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*, 1 (48), 349.
- Державна служба статистики України (2021). Зайнятість та безробіття населення в IV кварталі 2020 року. *Експрес-випуск*. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/03/33.pdf>
- Дикусарова, М. Ю. (2013). Вторичная занятость студентов как способ адаптации на рынке труда. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/vtorichnaya-zanyatost-studentov-kak-sposob-adaptatsii-na-rynke-truda>
- Зубіашвілі, І. К. (2009). Теоретичні передумови становлення теорії психології грошей. *Проблеми сучасної психології*, 6 (1), 3-5.
- Исследовательский центр «Амалфея» (2004). Работающие студенты: соотношение профессии и занятия. Программа социологического исследования. Режим доступа: http://ecsocman.hse.ru/data/850/696/1219/Programma_issledovaniya_i_obzor_literatuty.pdf
- Кудінов, Д. В. (2014). Формування навчальної та професійної мотивації студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 35, с. 4.
- Куницький, О. (2021). Чергові 8000 гривень від уряду: допомога для бізнесу чи лише політичний жест? Режим доступу: <https://amp.dw.com/uk/8000-hryven-dopomoha-dlia-biznesu-chy-lyshe-politychnyi-zhest/a-57051457>
- Лібанова, Е. М., Цимбал, О. П., Лісогор, Л.С., Марченко, І.М., Ярош О.О. (2016). *Перехід на ринок праці молоді України*. Work4Youth. Серія 11, 93.
- Львів.КОМанда (2020). Як живе молодь України у час COVID-19? Режим доступу: <http://city-institute.org/iak-zhyve-molod-ukrainy-u-chas-covid-19/>
- Макаревич, О. (2006). Мотивація як підґрунтя дій особистості. *Соціальна психологія*, сс. 134-141.
- Онищук, Ю. В. (2018). Регулювання зайнятості як фактор розвитку економіки країни в контексті європейської інтеграції. *International Journal of*

Innovative Technologies in Economy. Режим доступу: <https://ws-conference.com>

Панина, Н.В. (2001). Технология социологического исследования. Курс лекций.

Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/r362.pdf>.

Перова, И.Т. (1999). Дополнительная занятость: Масштабы, структура, характер.

Мониторинг общественного мнения: Экономические и социальные перемены, 4, 34.

Подгайная, Е. (2020). За работу: на какие специальности возрос спрос во время

карантина. Режим доступу: <https://mind.ua/ru/publications/20209459-za-rabotu-na-kakie-specialnosti-vozros-spros-vo-vremya-karantina>

Сафиуллина, Ф. Р. (2014). Трудовая занятость студенческой молодежи как социальный фактор формирования профессиональных компетенций.

Режим доступу:

https://www.sgu.ru/sites/default/files/dissertation/2014/06/11/dissertaciya_safullinoy_f.r._10.pdf

Солонина, Є. (2021). Пандемія-2020 змінила життя українців. Що саме

змінилося? Режим доступу: <https://inlnk.ru/b2k0o>

Степаненко, В. (2020). COVID-19 як нова соціальна реальність. *Соціологія:*

теорія, методи, маркетинг, 4, 5-20.

Хімченко, А. М., Лех, Т. А. (2012). Генезис теорії людського капіталу.

Ефективна економіка, 5.

Цылев, В. Р. (2012). Вторичная занятость студентов вузов на пути к

профессиональной деятельности. Режим доступу:

<https://cyberleninka.ru/article/n/vtorichnaya-zanyatost-studentov-vuzov-na-puti-k-professionalnoy-deyatelnosti>

Чижик, Є. (2021). У світі понад 72 млн видужалих від COVID-19: карта. Режим

доступу: https://zn.ua/ukr/WORLD/chislo-hvorih-na-koronavirus-u-sviti-dosyagaye-1-5-mln-ssha-yak-i-ranishe-v-liderah-karta-343909_.html

Ядов, В. (1991). Стратегия и методы качественного анализа данных, 1, сс. 14–31.

Ярошенко, Т. (2019). Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. Режим доступу:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16869/Yaroshenko_Distance_learning_in_higher_education_current_trends.pdf?sequence=1&isAllowed=y

European Commission (2017). Education and training monitor 2017. Retrieved from [https://op.europa.eu/o/opportal-service/download-handler?identifier=38e7f778-bac1-11e7-a7f8-](https://op.europa.eu/o/opportal-service/download-handler?identifier=38e7f778-bac1-11e7-a7f8-01aa75ed71a1&format=pdf&language=en&productionSystem=cellar&part=)

01aa75ed71a1&format=pdf&language=en&productionSystem=cellar&part= International Monetary Fund (2020). World Economic Outlook, October 2020: A Long and Difficult Ascent. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>

Merton, R. K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science* 159, 56-63. Retrieved from <http://www.garfield.library.upenn.edu/merton/matthew1.pdf>.

United Nations (1948). Universal Declaration of Human Rights. Retrieved from https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

ДОДАТОК А.

Гайд для проведення інтерв'ю

Інтерв'юер: Капустіна Вікторія

Метою даного дослідження є виявлення досвіду поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах пандемії COVID-19.

Доброго дня! Дякую, що погодилися взяти участь у глибинному інтерв'ю!

Темою моєї кваліфікаційної роботи є дослідження поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості студентами в умовах пандемії COVID-19. Я гарантую збереження конфіденційності інформації. Орієнтовний час нашого інтерв'ю 40-60 хв. Також, заздалегідь попереджаю, що нашу бесіду буде записано на диктофон виключно задля аналізу. В звітах цього інтерв'ю не буде вказано Вашу особисту інформацію, таким чином третя особа не зможе зрозуміти з ким було проведено інтерв'ю. Якщо певна Ваша унікальна інформація буде згадана під час нашого спілкування, то я не включу її до письмових матеріалів інтерв'ю, щоб захистити приватність нашої розмови.

Важливо наголосити: у цьому інтерв'ю немає правильних і неправильних відповідей. Важлива Ваша думка і Ваш досвід. Я намагаюсь якомога краще зрозуміти погляди й практики різних людей, а не даю оцінку їхній правильності чи неправильності.

Блок	Питання
Блок 1. Соціально-демографічні дані.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Розкажіть, будь ласка, про себе. Як Вас звати? Скільки Вам років? ▪ Розкажіть про Вашу родину та рідне місто, будь ласка (дізнатись, які стосунки в родині). Чи змінювали Ви місце проживання у зв'язку з карантинном?

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Оберіть, будь ласка, твердження, яке найбільше відповідає фінансовому забезпеченню Вашої сім'ї? <ul style="list-style-type: none"> • Не вистачає грошей навіть на їжу; • Вистачає грошей на їжу, але купувати одяг важко; • Вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі (такі як холодильник або телевізор); • Можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі (такі як холодильник та телевізор); • Можемо дозволити собі купити все, що захочемо. ▪ Розкажіть, будь ласка, яким чином у вашій сім'ї відбувається розподілення фінансів? Чи дають батьки певну суму коштів на життя, чи ви вже забезпечуєте себе самостійно? Чи отримуєте Ви стипендію?
Блок 2. Освітня діяльність.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ На якій спеціальності Ви навчаєтесь та на якому Ви курсі? ▪ Розкажіть, які були ваші перші думки, коли ви почули, що навчальний процес змінить свій формат і все буде відбуватися дистанційно? Та як відбувався Ваш процес адаптації до змін? ▪ Чи хворіли Ви коронавірусом? Якщо так, як це вплинуло на вашу діяльність? ▪ Які були ваші сподівання та яка була реальність щодо дистанційного навчання? ▪ З якими проблемами ви зіштовхнулись у процесі навчання у новому форматі?

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Які основні переваги та недоліки Ви можете виділити щодо дистанційного навчання? ▪ Що для Вас важливо у навчальному процесі? ▪ Чого Вам наразі не вистачає у студентському житті? ▪ Які у Вас основні заняття зараз в умовах карантину?
Блок 3. Професійна діяльність.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Чи Ви працюєте/працювали під час навчання з початком пандемії та карантинних обмежень? ▪ Розкажіть, будь ласка, про Вашу роботу. Чим саме Ви займаєтесь/займались? Який у Вас був/є графік роботи? Чи були Ви влаштовані офіційно? Чому саме цю професію Ви обрали? ▪ Яким чином Ви знайшли роботу? ▪ Що в першу чергу Вам дає робота? ▪ Як Ви поєднували/поєднуєте дистанційне навчання та роботу? Чи складно Вам це давалось/дається? Чи доводилося Вам пропускати заняття через роботу? ▪ Чому Ви вирішили працювати під час навчання і карантину? Назвіть основні мотиви. ▪ Як робота впливає на навчання та навпаки? ▪ Як карантин впливає на Ваше життя? Та як карантин впливає на Ваше поєднання роботи і навчання? ▪ Чи вважаєте Ви знання отримані на роботі корисними та практичними? Чому? ▪ Чи подобається Вам ваша робота? Чому? ▪ Чи шкодували Ви, що пішли працювати під час навчання? ▪ Які основні переваги та недоліки Ви можете виділити щодо поєднання дистанційного навчання та

	<p>вторинної зайнятості в умовах карантинних обмежень?</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Що найважче у поєднанні навчання та роботи? Що для Вас все ж було пріоритетнішим навчання чи робота?▪ Чи плануєте Ви вступати на магістратуру? Або ж плануєте надалі працювати? Або знову поєднувати професійну освіту та вторинну зайнятість?
--	--

ДОДАТОК Б.**Транскрипти проведених інтерв'ю**Інтерв'ю №1:

Стать - жіноча;

Вік - 20 років;

Факультет - ФСНСТ;

Місце проживання - Київ, з хлопцем.

Фінансове забезпечення - вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі (такі як холодильник або телевізор);

Інтерв'ю було проведено за допомогою програми Zoom. Тривалість - 57 хв.

I.: Розкажіть, будь ласка, про себе. Як Вас звати? Скільки Вам років? Таку загальну інформацію.

P.: Мене звати Катерина, мені 20 років. Я навчаюся на четвертому курсі соціології. Вже майже завершую навчання і також працюю в інтернет-маркетологом в компанії генетичного харчування та генетичних тестів. У вільний час люблю займатися спортом, зараз почала займатись танцями.

I.: Розкажіть про Вашу родину та рідне місто, будь ласка. А також чи змінювали Ви місце проживання у зв'язку з карантинном?

P.: Я народилася в Києві і все життя прожила саме в Києві з батьками. Спочатку з мамою та тато, а потім певний час з мамою та бабусею. І вже десь приблизно півроку живу окремо від батьків разом з хлопцем.

I.: Оберіть, будь ласка, твердження, яке найбільше відповідає фінансовому забезпеченню Вашої вже нової сім'ї?

P.: Напевно цей варіант - вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі (такі як холодильник або телевізор). Зараз аби купити якісь коштовні речі, спочатку потрібно відкласти кошти.

I.: А як у вашій сім'ї відбувається розподілення фінансів? Чи дають ще батьки певну суму коштів на життя, чи ви вже забезпечуєте себе самостійно?

P.: Ні, батьки вже не забезпечують, можливо іноді можуть дати якісь кошти. Від моменту коли я знайшла роботу, намагаюсь забезпечувати себе сама. Інколи допомагає фінансово хлопець. Наприклад, оплата квартири у нас

відбувається частково завдяки його коштам та частково завдяки моїм. У нас спільний бюджет.

I.: Добре, тоді перейдемо до наступного блоку. У нас за останній рік відбулося багато змін. Розкажіть, які були ваші перші думки, коли ви почули, що навчальний процес змінить свій формат і все буде відбуватися дистанційно?

R.: Якщо чесно, то були дуже погані думки, адже я не уявляла як це буде працювати. Так як завжди було упередження щодо онлайн навчання. Декілька років назад, я займалась з викладачем англійською мовою, а потім вона переїхала в іншу країну і запропонувала дистанційно навчатись, але я не погодилась. Я звикла напевно ще зі школи, що репетитор - це людина, яка сидить поряд і навчає, а не через ноутбук. Одна справа, коли це такі заняття, або курси якісь, але зовсім інша - коли це серйозне навчання в університеті, захисти курсових, іспити, написання диплому, захисти кваліфікаційних робіт. Тому в мене було погане передчуття, втім, можу сказати, що в реальності все було не так погано. І в дистанційному навчанні є свої плюси.

I.: А як відбувався Ваш процес адаптації до змін через пандемію?

R.: Березень став таким переломним моментом у нашому житті, тоді все почало змінюватися. Складно та незвично було не тільки студентам, але і викладачам. Оскільки не всі мали досвід навчання та праці в програмних забезпеченнях, і спочатку було важко зрозуміти як це все працює, а потім було важко зрозуміти за що ми будемо тепер отримувати бали і як будемо відповідати на семінарах, та чи будуть вони взагалі. Однак, було доволі легко адаптуватися. З виключеною камерою більше сміливості відповідати, як на мене. Оскільки, коли ти скажеш якусь нісенітницю в аудиторії, то всі повернуться і подивляться на тебе. А тут навіть якщо хтось дивиться, то ти цього не бачиш, вони ж без камер. І ніхто не засміється з твоїх слів, а якщо засміється, то ти про це не дізнаєшся. Тому мені стало легше, особливо, коли я була не впевнена в своїх словах.

I.: А Ви хворіли коронавірусом? Якщо так, то як це вплинуло на вашу діяльність в навчанні?

Р.: Так, я хворіла. Це була десь середина жовтня, але в мене була легка форма захворювання, запахи я не відчувала, смаки не зникли, хоча деякі смаки були деформовані. Наприклад, кава була просто нестерпною і потім ще десь два місяці не могла її пити. Температура в мене була лише один день. Тому коронавірус мені не завадив навчатись.

І.: Розкажіть, які були ваші очікування і сподівання та яка була реальність насправді щодо дистанційного навчання?

Р.: Я очікувала, що все буде погано структуровано, що ми не будемо розуміти коли і в якій програмі пара, що пари будуть накладатися, як будуть зараховуватися наші відповіді. Деякі викладачі не зараховували присутність на парах, якщо не була увімкнена камера. Однак не всі ж мають камеру, а якщо вона навіть є, то в домашніх умовах не завжди є можливість її вмикати. Наприклад, в мене в той час був в кімнаті ремонт і там камеру було не дуже зручно вмикати, а йти кімнату, де сидять батьки і там вмикати було б дивним. Тому я за це дуже переживала. Однак, втім все вийшло дуже структуровано, а на деяких курсах все було навіть краще продумано, ніж коли було навчання оффлайн. Оцінки були зрозумілі, як відповідати теж, якщо не виходило говорити, то можна було писати в чат. Тому можу сказати, що десь 80% викладачів адаптували свій курс для дистанційного навчання. Втім хочу відмітити, що весною було набагато гірше і це в принципі можна зрозуміти, адже ніхто не очікував, ніхто не був готовий, це було дуже різко та стрімко і незрозуміло як переадаптуватися. А до осені вже всі були підготовлені і тому навчання проходило класно. Я знайшла багато плюсів і змогла навіть знайти роботу, адже з'явилася можливість поєднувати навчання і роботу.

І.: А які проблеми виникли під час дистанційного навчання?

Р.: Були проблеми з накладанням пар у мене осінню в один день було одночасно три пари. І цікаво, що деканат не хотів вирішувати це питання. Було сказано, що якщо накладаються лекції, то в цьому немає нічого страшного, однак деякі викладачі проводять замість лекцій семінари або поєднують лекції і семінари в одну пару. Наприклад, на одному предметі було так - всі заняття

семінарські і лише іноді були лекційні вставки від викладача у вигляді презентації, чіткого розмежування на лекції та семінари не було і потрібно було бути присутнім весь час. Єдине, що мене врятувало в той час, що заняття проводилися в різних програмних забезпечення - один предмет в Microsoft teams, другий в Zoom. Тому на один предмет я заходила з телефону, а на інший з планшету і так в мене прийшов осінній семестр. А ще була проблема з комунікацією. Я дуже люблю спілкуватися наживо з людьми, для мене це важливо, а зараз з цим проблема, адже, наприклад, після пари ти не можеш підійти до викладача та запитати щось. Звісно ти можеш написати листа, однак я думаю, що всі погодяться, що написання листа та face to face комунікація це зовсім різні речі. І подзвонити в Zoom не можеш, адже це не твій друг.

I.: А які основні переваги та недоліки можете виділити щодо дистанційного навчання?

P.: Переваги дистанційного навчання...Те, що ти можеш поєднувати навчання онлайн зі справами, які є або вдома, або це може бути робота, також зі справами особистого характеру. Ти не витрачаєш час на дорогу і за допомогою телефону можеш бути присутнім на лекції, а в цей час, наприклад, ходити по супермаркету. Або коли ти сидиш в черзі до лікаря, але не можеш пропустити заняття і потрібно зайти просто в Zoom. Тобто ти можеш все поєднувати і при цьому ти нічого не втрачаєш, чи пропускаєш. Для мене важливий недолік це відсутність комунікації та живого спілкування.

I.: Розкажіть, а що для Вас важливо в навчальному процесі?

P.: Дуже важливо аби навчання було цікавим. Також важливо аби була можливість спілкуватися з викладачем, важлива також наявність практики. Однак, на жаль, під час дистанційного навчання дуже складно зробити якісь практичні заняття чи завдання. Так як ви не можете зібратися групою та зробити якесь групове завдання чи проєкт. Проте, є свої плюси - не потрібно кудись їхати і ви можете зібратися коли всім зручно онлайн. Також важливо у навчальному процесі аби було корисно, щоб можна було потім використовувати цю інформацію в житті. І важливо, щоб викладання інформації було зрозумілим.

Щоб потім коли тобі потрібно вже робити якась практичне завдання, ти міг би це зробити, а не просто сидіти і не розуміти що до чого. Дуже круто, коли після лекційного заняття ти може закріпити на практиці, а не самостійно вчити наново своїми силами.

I.: Ви зазначали, що зараз не вистачає живого спілкування, а що ще Вам не вистачає наразі в студентському житті?

P.: Я так сумую насправді за студентами та студентками, з якими ми навчаємося разом. Деякі мене навіть дратували, але зараз я розумію, що не проти була б їх побачити. Ми все одно стали близькими, навіть якщо не з усіма близько спілкувалися. І якщо б зараз зустрілися випадково десь на вулиці, то точно зупинилися б, привіталися та запитали як в кого справи. Починаєш сумувати дуже за всім студентським життям.

I.: Карантин та пандемія багато привнесли нового у наше життя. Розкажіть, а які у Вас основні заняття зараз в умовах карантину?

P.: Кролика купила сьогодні. Тепер буду ще за ним доглядати. Намагалася ходити постійно на танці, але карантин то є, то його немає і відповідно заняття то проводять, то ні. Я люблю готувати і раніше не було багато часу на це. Весною, коли було вперше впроваджено карантин, боже, я стільки навчилася готувати всього різного, адже лекцій і семінарів тоді було дуже мало, більше було письмових робіт. Багато навчилася, багато вдосконалила, тому багато випікала, готувала, звісно щось виходило, а щось ні, але це було прикольно. А потім вже я знайшла роботу і стало трохи складніше. Після того як ми переїхали з хлопцем, готувати я почала трохи менше, оскільки на нашій зйомній квартирі немає духовки, а я більше за все готувала саме в ній. Я думаю, Ви погодитесь, що на сковорідці готувати і в духовці це дві різні речі. Зараз більше використовую або мультиварку, або гриль. Оооо, я ще іспанську вивчала на карантині. Почала ще за рік до карантину, їздила на курси, а потім ще моя школа працювала підпільно і в карантин. Потім їх прикрили і заняття були онлайн. Але два місяці назад я призупинила вивчення іспанської через дипломну роботу. Так як неможливо поєднувати і диплом, і роботу, і вивчення мови, і навчання, і

домашні справи. Це якось ту мач. Можливо, потім продовжу ще вивчення далі. І був період коли готувалася до IETLS і мала відповідно тоді ще курси підготовки до тесту. І з вересня 2020 року по березень 2021 в мене було навчання в академії по інтернет-маркетингу, тому ще три рази на тиждень спочатку їздила, а потім онлайн теж навчалася. Потім там отримала диплом і відповідно знайшла роботу завдяки курсам.

I.: Чесно кажучи, не уявляю як Ви все встигали.

P.: Я зараз сама це не розумію, були дні, коли я прокидалася, мала купу справ і потім вже лягала спати. Дні були дійсно шалені і пролітали, як одна мить.

I.: Перейдемо до наступного блоку, який стосується Вашої вторинної зайнятості. Розкажіть, будь ласка, про Вашу роботу. Коли Ви почали працювати та чим саме Ви займаєтесь?

P.: Працювати я почала десь з листопада. В Могилянці у нас є дівчинка, вона на рік молодша, навчається не маркетингу, її батьки спонсорували її стартап - вона робила книжки для вивчення англійської мови по фільмам на різних рівнях знань мови. Обираєш фільм, дивишся його, а потім до фільму є завдання і на граматику, і на вакабуляр. І я робила саме оці книжки в плані завдання. Я дивилася фільм, виписувала слова та діалоги та підлаштовувала їх під різні завдання. Цей бренд ще існує, я досі там працюю. Спочатку у нас було багато натхнення і ми зробили багато хороших книжок, ми випустили близько 19 книжок, там є і дитячі, як Свинка Пеппа, так і дорослі. Потім ми випустили новий варіант навчання - вчити англійську по картках. І ще зробили настільну гру англійською і також з картками. Але через карантин роботи там трохи менше стало. Завдяки курсам які я проходила щодо інтернет-маркетингу, десь в кінці грудня я знайшла роботу. І після різдвяних свят я вийшла працювати в генетичну клініку, яка має назву Magen або Гончарова Клінік. Це бренд клініка, вони працюють разом, в них два засновники, втім ці засновники дуже давні друзі і працюють разом. Відповідно я працюю у них на два бренди. Я більше відповідаю за SMM задачі і часто також ми працюємо в команді. Я не влаштована офіційно, оскільки я шукала не на повний робочий день, а якщо офіційно влаштовуватись

в компанію, то виключно на повний день. Я влаштована на півдня і в мене є задачі, які я повинна виконати. Задачі дають таким чином, щоб мені вистачало на півдня, або я ще можу розділити їх на два дні. Загалом підлаштовую свій робочий час під мої пари, якщо пари зранку, то я працюю ввечері, а якщо пари в обід, то відповідно працюю зранку. Сподіваюся, що після захисту диплому та здачі екзаменів, я зможу перейти на повноцінний робочий день та відповідно заробляти більше.

I.: А яким чином знайшли роботу? Та чому саме цю професію обрали?

P.: В цілому у мене була мрія поступити на маркетинг, однак, я не пройшла в Могілянці, а крім Могілянки я ніде не хотіла навчатись, тому пішла на соціологію, адже це теж класний варіант. Дійсно було багато предметів, які зараз допомагають зрозуміти як людина мислить, що обирає, що на неї може впливати. Проте, соціологом я б не працювала. Соціологічні знання ж для маркетингу це круто насправді і просто маркетолог багато знає, що знає саме соціолог. І після соціології ще йти на чотири роки на маркетинг звісно ніхто не буде. Тому я знайшла, по гарних відгуках від знайомих, школу, яка має міжнародний рівень і може за рік, чи за два, чи навіть за півроку навчити базовим речам у різних сферах. Так я провчилася там шість місяців.

I.: А що це за школа?

P.: Школа називається IT Step Academy. Загалом це академія програмування, в мене там сводний брат навчається програмуванню, він там 5 років вже навчається, пише ці програми, баги. Я звісно в цьому нічого не розумію, але йому там дуже подобається. Він взагалі ненавидить вчитись, йому 17 років, в нього школа це ад, коледж теж ад, а от на курси навіть з температурою 38 він піде. І він мені розповів, що там якраз відкривався курс digital маркетологів. Я почекала близько 8 місяців, вагалася йти чи не йти, бо там типу не дуже дешево і я переживала може воно нічого не дасть, і локація там не дуже зручна. Якби не було б в мене машини, навряд чи я б їздила, адже довелось би змінювати три транспорти. Але потім якось так все склалось, плюс вже пройшов курс і були відгуки людей, які його пройшли. Я дуже задоволена курсами і

провчившись десь 3-4 місяці мала роботу вже. В цю школу звертаються компанії, які шукають молодих працівників, типу як стажерів. І так вони звернулись, що їм потрібен молодий інтернет-маркетолог і я спробувала, і мене взяли. Звісно, я не мала великого досвіду і навчаюсь у них на своїх помилках.

I.: Що в першу чергу Вам дає робота?

P.: Це класний досвід того, що подобається робити. Це дає і досвід, і нові навички, адже я навчаюсь чомусь новому в процесі власної роботи. І дійсно є така штука, що те, що ти вчиш в універі - ти можеш забути. Університет, наприклад, мене чітко навчив дедлайнам, критеріям, вимогам - коли, де, скільки сторінок. А коли приходиш на роботу, то кажуть піди і зроби щось, а потім стоїш і думаєш а що зробити взагалі треба, який дедлайн тощо. Університет посадив в певні рамки, робота ж дає більше свободи та креативу. І тоді відбувається розрив шаблону.

I.: А як вдається поєднувати дистанційне навчання та роботу? Чи складно взагалі?

P.: Інколи буває складно, коли, наприклад, забагато роботи накопичується, або багато різних дедлайнів. Однак, напевно через те, що і те, і те онлайн - поєднати легко. Тому що ти вдома, ти можеш підключатися, якщо твоя робота потребує певні дизайнерські та креативні штуки для проекту, презентації, то можна і робити це і бути присутньою на парах. Коли потрібно зробити фотографію для посту в соціальні мережі, теж можна бути на парі, але коли потрібно написати текст для посту, то під час навряд чи ти його напишеш. Мені дуже подобається.

I.: А чи були моменти, коли доводилось пропускати заняття через роботу або роботу через навчання?

P.: Та, так, звісно це було. Коли почалось таке активне написання диплому, я попередила директорів, що не матиму змоги терміново робити якісь задачі, адже потрібно писати диплом. Вони з розумінням поставились до цього. І так само з навчанням були моменти, коли доводилось пропускати лекції, однак в мене принципово було таке ставлення, що спочатку все ж таки навчання, а потім

робота. Я маю отримати диплом. Я не боялась, що мене можуть звільнити. Так як я розумію, що диплом мені потім в решті решт дасть більше, ніж зараз мій невеликий досвід роботи. Я наразі не залежу від роботи і розумію, що якщо з роботою не вийде, то в мене все одно будуть певні кошти і десь батьки зможуть допомогти. Я не залишусь одна одна, без грошей, без нічого і саме це дозволяє мені мати таке відношення та таку пріоритетність у навчанні. Поки так, далі це зміниться напевно.

I.: А які основні мотиви були поєднання навчання та роботи під час карантину та пандемії?

P.: Хотілось більше самостійності. По-перше, ніколи зайвих грошей не буває. А коли ти сам заробляєш, то розумієш скільки все коштує. Так як коли купують батьки, ти може і знаєш скільки там щось коштує, чи дорого це, але ти не розумієш чому це дорого наприклад. А коли сам заробляєш, то співвідносиш скільки що коштує відповідно до роботи, яку ти виконав. Тобто, ти могла два дні працювати, аби купити якісь джинси і ти починаєш думати вже чи потрібні тобі ті джинси. По-друге, хотілося незалежності. По-третє, не хотілось сидіти на шиї. Бо сидиш і думаєш, тааак, 20 років і ти ще на шиї у батьків, щось вже не зручно це. Але, напевно, це наше покоління таке. Ми постійно кудись спішимо, поспішаємо жити, подорослішати. Начебто ми боїмося кудись запізнитися. Це тема якраз, яка мене зараз цікавить і я багато читаю на рахунок цього. Батьки наші, та і дідусі та бабусі не мали такого відношення. Вони мали за основу сім'ю і так, вони рано одружувалися, проте не прагнули розвиватися та заробляти великі кошти досить рано. І бізнес, який раніше люди будували впродовж 20 років діяльності, зараз молоді люди хочуть мати в 25 років вже все. І в якийсь момент я зловила паніку, що ті працюють, ті теж, а я на четвертому курсі і не працюю, тому думала, що потрібно шукати хоч щось, адже навчання закінчиться і мені потрібно буде далі забезпечувати себе самостійно, а не за допомогою батьків.

I.: А робота якось впливає на навчання?

Р.: Да.. В мене завжди було так, що я хвилювалась за дедлайни, за навчання. Здавалось, що якщо я чогось не виконаю, то це все, життя закінчиться. Коли починаєш працювати, то починаєш інакше дивитись на все це і катастрофи немає в тому, що викладач муситиме прочитати не в суботу зранку, а в суботу ввечері, чи на наступний день. А коли реально від того дедлайну щось залежить, і якщо ти не здаєш презентацію шефу, то він на якійсь конференції просто не буде мати що показувати на слайдах. Ось це буде реальною проблемою, адже він не продасть, не знайде партнера. Тому тут відбувається пріоритетність дедлайнів. Робота також вчить бути самостійним та відповідальним, бо якщо тобі сказали зробити щось, то бігати за тобою ніхто не буде. В принципі, в універі також за нами не бігають, але деякі викладачі нам можуть писати що треба щось зробити, щось доробити, дописати чи доздати. А на роботі якщо щось не виконав, то або штраф, або звільнення.

І.: А навчання повпливало якось на роботу?

Р.: Да, дуже. Адже воно навчило структурованості, що є дедлайни і їх не можна порушувати. Навчило також, що треба вміти домовлятися, комунікувати, знаходити контакт з іншими людьми. Соціологія навчила як правильно спілкуватися, як правильно вибудувати цю комунікацію, аби ви зрозуміли одне одного.

І.: Як карантин впливає на Ваше життя?

Р.: Таке враження, що зараз як у фільми поставили на стоп. З одного боку, іноді розумієш, що втомився. А з іншого боку розумієш, що в тебе і робота, і навчання, і все йде, але воно наче йде.. я не знаю, як навіть пояснити.. Ми наче закриті, обмежені, не можемо робити те, що звикли і ти постійно щось чекаєш. Чекаєш, що все закінчиться, стане краще, все відкриється, а нічого не змінюється. Місяць, два, а вже більше року пройшло насправді, а ми все чекаємо, постійно в цьому очікуванні сидиш. Думаєш, що буде краще, буде легше. І наче все на стопі, ти наче і живеш, і не живеш. Все тимчасове, обмежене та непостійне. Тому складно.

І.: А як карантин повпливав на Ваше поєднання роботи і навчання?

Р.: Він безумовно зробив легше поєднання. По-перше, в мене взагалі з'явилася можливість знайти роботу. Якби я ходила зараз в університет, я не думаю, що я змогла б поєднувати. Я ж намагалась знайти роботу, але це було дуже складно, тому що багато хто не хоче працівника, який буде в офісі 3-4 години. Ти наче є, і тебе немає. А карантин дав можливість навчатись та мати вторинну зайнятість, тому це великий плюс.

І.: А ті знання, що Ви отримуєте на роботі, чи вважаєте Ви їх корисними та практичними?

Р.: Безумовно так, оскільки я займаюсь тим, що мені подобається.

І.: А в цілому робота подобається зараз?

Р.: Так, дуже. Однак, хотілося б іноді ходити в офіс, змінювати обстановку. Було б круто працювати три дні в офісі і два дні вдома, а на наступному тижні навпаки. В офісі є жива комунікація, саме те, що мені потрібно, але і вдома класно працювати.

І.: А чи був момент, коли Ви шкодували, що пішли працювати під час навчання та пандемії?

Р.: Звісно було. Перед сесією, коли багато навчання, багато дедлайнів, я сиділа і думала навіщо я знайшла роботу, коли так багато всього. Коли були проблеми з написанням диплому, він просто не писався, думала, що краще б мене звільнили. В такі моменти, робота тупо заважала навчанню, але слава богу, керівники на роботі дуже розуміючі.

І.: А які основні переваги можете виділити щодо поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості?

Р.: Можливість одночасно і навчатись чомусь, і працювати. А також застосовувати те, що ти вивчив на практиці.

І.: А які недоліки є?

Р.: Якщо ти не самостійний і не прагнеш складати та притримуватись тайм-менеджменту, то буде доволі складно поєднувати навчання та роботу. Оскільки, ти просто не будеш встигати все. Ну і відповідно треба дивитись яке в тебе навчання. Якщо воно інтенсивне і поєднувати буде складно, то краще не братися.

I.: Що найважче у поєднанні навчання та роботи?

R.: Вставати рано, аби правильно розподілити час і все встигнути. Тому що як би ти не хотів і не запланував, що ти виділяєш три години на навчання і шість на роботу, але будуть якісь моменти, які заберуть ще твій час. Щось зламається, зникне інтернет, хтось подзвонив, приїхав кур'єр, треба допомогти мамі, треба вигуляти собаку, треба приготувати їсти, треба сходити в магазин - постійно щось буде забирати твій час і це постійно враховувати та адаптуватися. А встати зранку на годину раніше це важко досі.

I.: І останнє питання на сьогодні. Розкажіть, чи плануєте вступати на магістратуру?

R.: Так, планую в наш університет. Втім, спеціальність вже буде іншою. Це буде або маркетинг, або піар у нас на факультеті до речі.

I.: Плануєте поєднувати навчання і роботу знову?

R.: Так, можливо перейду на повний робочий день і навчання відійде на другий план. Навчання навчанням, але життя йде і жити колись потрібно. 11 років школа, 4 роки бакалавр і ще 2 магістратура - дай бог сил. І хочеться знайти себе та чітко зрозуміти куди направлятись далі, в що заглиблюватись. Адже, сфера інтернет-маркетингу досить обширна.

I.: На цьому наше інтерв'ю закінчується. Я Вам дуже вдячна, що знайшли час відповісти на всі мої запитання.

R.: А Вам дякую за запитання. Мені було дуже цікаво відповідати.

Інтерв'ю №2:

Стать - жіноча;

Вік - 20 років;

Факультет - ФСНСТ;

Місце проживання - Київ, з хлопцем.

Фінансове забезпечення - вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі (такі як холодильник або телевізор);

Інтерв'ю було проведено за допомогою програми Zoom. Тривалість - 63 хв.

I.: Розкажіть, будь ласка, про себе. Як Вас звати? Скільки Вам років?

Р.: Окей, мене звати Олена, мені 20 років. Загалом я студентка 4 курсу соціології в Могилянці і одночасно працюю аналітиком в компанії 1+1 Media. Робочу діяльність я поєдную уже 4 рік, тому мені точно є що розказати.

І.: Добре. Розкажіть про Вашу родину, які стосунки в сім'ї та рідне місто. Чи змінювали Ви місце проживання у зв'язку з карантином?

Р.: Нууу загалом я народилася в Києві, Я завжди жартую, що я була і жила в майже всіх небезпечних районах. Тому що я народилася на Троєщині, довгий час там жила, потім переїхала на Відрадний, де ситуація ще гірше. А потім я жила 7 років на Борщагівці, ось так життя трошки покидало. Але потім сталося ще гірше, коли мені було 12-13 років, батько вирішив переїжджати, змінювати місце проживання, оскільки хотів найдешевше купити квартиру і він нас вивіз сім'єю в Боярку. Для мене це був кошмар, але я звикла і 7 років там прожила. Хороше питання стосовно переїзду, тому що якраз перед тим, як почався карантин, я з хлопцем переїхала на Позняки і ми почали знімати квартиру. Тому можна сказати, що моє дистанційне життя відбувалося вже в Києві. І дуже рада, що мені не довелося сидіти в якому забутому селі і думати як сходити в фору чи атб. А якщо казати про сім'ю, у мене батьки розлучені вже дуже багато років. З такого сумного, я не спілкуюся зі своєю мамою зовсім, тобто як вона пішла з сім'ї, я її майже й не бачила. Ми підтримуємо контакт в інстаграмі, вітаємо одне одного зі святами, там з 8 березня, з днем народження, з новим роком і в принципі все. В мене немає якогось бажання з нею зустрітися чи спілкуватися, можливо, коли я більше подорослішаю і прийму цю ситуацію, то я якось повернуся до цієї теми. А так у мене тато, у нього нова сім'я, там мачуха і у неї своя дитина від першого шлюбу, і у них є спільна дитина. Стосунки з ними у мене не дуже, я в принципі не відношу їх до своєї сім'ї, і люблю лише тата. І в мене дуже хороші стосунки з бабусею та дідусем, вони для мене як батьки, вони замінили і маму, і тата. Я їх дуже люблю, вони мені дуже допомагають, тому з ними я в дуже хорошому контакті.

I.: А чи можна сказати, що у Вас зараз вже своя сім'я, оскільки живете вже окремо з хлопцем? І якщо так, то оберіть, будь ласка, твердження, яке найбільше відповідає фінансовому забезпеченню Вашої сім'ї?

P.: Ну в принципі так. Я вважаю нашу пару сім'єю для себе. У нас і спільне ведення домогосподарства, і ми одне одного дуже любимо, і тому це для мене моя нова сім'я, яку я розвиваю і над якою я працюю. А якщо казати про дохід, ми з хлопцем непогано заробляємо, але через те, що ми орендуємо квартиру, то третина нашого доходу щомісячного йде на те, щоб за неї заплатити. І тому здається, що ми заробляємо багато, але коли заплатимо за комуналку, за квартиру, то залишається вже не так. Але якщо оцінювати за цією шкалою, то це варіант - вистачає грошей на їжу та одяг, але не вистачає на те, щоб купувати коштовні речі (такі як холодильник або телевізор). Оскільки, задля придбання коштовних речей потрібно відкладати гроші.

I.: А скажіть чи забезпечуєте Ви себе вже повністю самостійно? Чи можливо хтось з батьків виділяє Вам певну суму в тиждень, чи на місяць?

P.: Тато мене давно вже не забезпечує, він сказав, що я йому занадто дорого обходжуся, тому я пішла працювати. Це була основна причина йти працювати відразу після завершення школи. Тому забезпечую себе сама. І в нас з хлопцем є сімейний бюджет.

I.: Добре, тоді ми перейдемо до наступного блоку. У нас за останній рік змінилося дуже багато всього. Розкажіть, які були Ваші перші думки, коли ви почули, що навчальний процес змінить свій формат і все буде відбуватися дистанційно?

P.: Насправді, я була дуже щаслива, тому що у мене завжди була проблема у поєднанні очного навчання в університеті з повним робочим днем на роботі. В мене і офіс, і університет знаходяться на Подолі, тому між парами постійно бігала туди сюди. І через те, що мені потрібно було фізично відлучатися від робочого місця, я відчувала почуття сорому у себе в голові. Тому намагалася приїхати на роботу як можна раніше. Я жила тоді в Боярці і о 8:30 я вже була на роботі, аби зробити якусь зранку роботу, потім побігти на пари, повернутися і аби ніхто не

помітив, що я працюю і знаходжусь в офісі менше годин від усіх. Я багато затримувалася на роботі, плюс мені там було комфортніше працювати. Мені видали ноутбук і іноді, щоб не брати його з собою в Боярку, то я залишалася довше на роботі. І тому, коли мені сказали, що Могілянка переходить на дистанційний формат навчання, я розуміла, що це для мене буде супер, оскільки мені не потрібно буде бігати, приїжджати раніше, відчувати почуття сорому. Робота в мене теж проходить дистанційно, я маю віддалений доступ до всіх необхідних файлів. І компанія пішла раніше на дистанційний формат, ніж університет. Спочатку, було прикольно, я думала, що посиджу вдома, відпочину, все буду встигати, особливо написання курсової і я гадала, що це подарунок долі для мене. Такі були перші враження.

I.: А як відбувався Ваш процес адаптації до змін?

R.: Мій процес адаптації до навчання почався в ліжку. Але такої прям адаптації не було. Просто вставала, брала ноутбук в ліжку і заходила на пари. А в перший робочий день, який відбувався дистанційно, я раніше встала, вдяглася, сходила зранку в душ, замовила сніданок в Макдональдсі. Я думала, що це день, як у якомусь фільмі, влаштувала собі робочий простір, але наступного дня я зрозуміла, що це бред і я буду працювати в ліжку.

I.: А чи хворіли Ви коронавірусом? Якщо так, як це вплинуло на Вашу діяльність?

R.: Так, хворіла. Це було десь місяці два тому. Він в мене пройшов достатньо легко, декілька днів в мене зберігалася температура. В ці дні в мене не було багато пар та робочої нагрузки, тому я просто закривала ноутбук і відпочивала. Але восени я чимось захворіла, не знаю чи це була корона, чи ні, але мені було дуже погано, я навіть викликала лікаря. І в цей період було якраз багато дедлайнів і проведення різних досліджень і мені було дійсно важко. Але я себе змушувала це робити, для того, щоб не вилітати з цих дедлайнів. Але можу сказати, що цей стан вплинув на те, що я ніяк не могла розпочати роботу над дипломом. І тоді восени я постійно відкладала, оскільки думала, що ще стільки часу. І коли хворіла нещодавно короною, то теж нічого не робила по диплому.

I.: Які були ваші сподівання та яка була реальність щодо дистанційного навчання?

P.: У мене не було ніяких очікувань, тому що я не думала, що буду навчатись в такому форматі. У мене є певні проблеми зі сприйняттям інформації на слух. Я не можу слухати ні аудіокниги, ні якісь подкасти, оскільки не можу сприймати інформацію без візуалізації. І тому я ніколи в житті не думала йти на якісь онлайн-курси. Тому коли розпочалося дистанційне навчання, для мене це було моральною проблемою, оскільки на семінарах, на лекціях мені було дуже важко сфокусуватися на інформації, бо я постійно втрачала лінію розповіді. В минулому році, коли було впроваджено дистанційне навчання, то весь той весняний семестр був не організований. Викладачі не виходили на якийсь контакт. Були предмети, де ми напевно місяць нічого не робили, напевно чекали коли його відмінять. Реальність виявилась такою, що немає достатнього контакту з викладачами, достатнього фідбеку від них, немає достатнього контакту з одногрупниками. І коли були якісь командні роботи, людина могла просто пропасти, вона не відповідала на повідомлення, на дзвінки і тобі залишається молитися, що людина відкриє той чат, побачить всі повідомлення і в неї прокинеться совість і вона щось таки зробить. Тому в цьому випадку я була дуже розчарована в деяких людях, і деякі з них були близькими для мене. Але в такому форматі виявилось, що кожен може зникнути кудись, підвести і ти ніяк не зможеш вплинути на це. Ось така сувора реальність.

I.: А з якими ще проблемами Ви зіштовхнулись у процесі навчання у новому форматі?

P.: Основна проблема - все те, що я вивчала в цей період, проходило повз мене. Тобто, я щось для себе ключове запам'ятовувала, але через такий формат, коли ти пишеш контрольні роботи, заліки, екзамени і у тебе є все у повному доступі, у тебе не з'являлось якоїсь мотивації це вивчити, запам'ятати. Перші два курси та половина третього я постійно вела конспекти та все детально записувала, то потім я навіть не купила собі блокнота. Тому, можу сказати, що дистанційне навчання дуже неефективне, так як інформація проходить мимо. І я

точно не можу похвалитися якимось набором знань, які я отримала за півтора року. Ще одна проблема - відсутність знань, щодо стану з оцінками. Раніше, ти міг підійти, запитати, подивитися в листочок, то зараз частіше всього, ти дізнаєшся свої оцінки перед іспитом, або заліком, або під час іспиту чи заліку. І далеко не всі викладачі оцінюють завдання на *distedu*, тобто хтось ставить відразу там оцінку, а хтось ні. А ще в дистанційному навчанні мені дуже не подобається проведення семінарських занять. І часто виникають ще технічні проблеми з інтернетом, з камерою, з мікрофоном. І тепер перед тим, коли ти щось хочеш сказати на занятті, то спочатку треба зробити перевірку зв'язку і запитати чи тебе чувають, і чи тебе бачать.

І.: А які основні переваги та недоліки Ви можете виділити щодо дистанційного навчання?

Р.: Основна перевага це те, що можна поєднувати навчання з роботою. Оскільки, якщо ти працюєш повноцінний робочий день, то вчитись у звичайному режимі офлайн та працювати доволі важко. По-друге, можна навчатися з будь-якої точки світу. Я наприклад, зараз знаходжуся в Одесі і коли в мене були пари, то я виходила до моря, гуляла і весь час була присутньою на парі. По-третє, запис лекцій це класна перевага. І для не місцевих студентів перевагою є відсутність необхідності знімати квартиру, чи жити в гуртожитку, тепер вони можуть навчатися у бажаному університеті в місці свого проживання. А з недоліків, то як вже я зазначала раніше, це дуже неякісна освіта. Я розумію, що якщо ти хочеш навчатися, то ти будеш навчатися. Всі так говорять, але це не так. Стає низьким рівень викладання, а відповідно і низький рівень засвоєння знань. І всі методи контролю знань - типу контрольні, тести, іспити - тепер не працюють. Ти в будь-який момент можеш відкрити власний конспект, якщо його пишеш, а якщо ні, то просто починаєш використовувати інтернет. Тобто, процес легкого доступу до відповіді, а відповідно і до хорошої оцінки, ніяк не мотивує тебе навчатися та взагалі щось робити. Тепер підготовка до контрольної це відкриття всі важливих файлів предмету і все. А ще важливий недолік - відсутність певної взаємодії з одногрупниками, викладачами. А ще дистанційне навчання суттєво впливає на

здоров'я. Ти весь день за ноутбуком, голова постійно напружена, я відчуваю по собі, що мені складно засинати через постійне знаходження біля екрану. Мій мозок не відпочиває, витрачається багато нервів, я стала дійсно нервовою та тривожною, тому це ще впливає на моє психічне здоров'я.

I.: Добре. А що загалом для Вас важливо у навчальному процесі?

R.: Для мене важливо загалом отримувати практичні навички та знання, які я потім зможу використовувати у майбутньому. Теорія - це звісно добре, але ти можеш в будь-який момент зайти в Гугл, відкрити Вікіпедію та знайти таку інформацію, а практичні курси це зовсім по-іншому. А ще мені дуже подобається в Могілянці ця можливість впливати на свій навчальний план, є можливість обирати предмети. І саме тому можеш пробувати зовсім різні предмети, з різних факультетів. Тобто, ти можеш навчатися так, як тобі подобається, отримати ті знання, які ти хочеш, а не які тебе змушують отримувати держава та владні структури. І подобається, що можна потім ще й формувати свій розклад на тиждень, а саме обирати групу та час проведення занять. Саме це дуже допомагало поєднувати роботу та навчання.

I.: Чого Вам наразі не вистачає у студентському житті?

R.: Нууу, через те, що пішла працювати достатньо рано, то у мене студентського життя як такого в мене не було. Тому що в моїх думках були лише робота та навчання. Але не вистачає мені все ж взаємодії з одногрупниками, походи там за кавою, такого більш соціального моменту в плані спілкування.

I.: Які у Вас основні заняття зараз в умовах карантину?

R.: Навчання, робота, також довгий час на карантині я займалася спортом. В мене був розроблений комплекс вправ і я щодня вставала і робила тренування. Нещодавно спробувала йогу ще. Читаю іноді та намагаюся навчитись готувати.

I.: Добре, перейдемо тоді до наступного блоку. Розкажіть, будь ласка, про Вашу роботу. Чим саме Ви займаєтесь? Який у Вас графік роботи? Чи Ви влаштовані офіційно?

R.: Зараз я вже влаштована офіційно. У мене повний робочий день - з 10 до 6 вечора 5 днів на тиждень. Проте, для моєї керівниці було важливо не те, скільки

годин ти відпрацював, а те, скільки ти встиг зробити. Тому можна сказати, що графік роботи більш такий вільний. В мене є обов'язкова зустріч о 10:30 на якій ми підтверджуємо, що прокинулися і йдемо працювати. Але в принципі в мене є задачі, які я розподіляю в довільному для себе порядку як впродовж тижня, так і впродовж дня. Але в мене не завжди було офіційне працевлаштування. Коли я почала працювати, мені було 17 років і я спочатку була стажером. Стажер не оформлюється офіційно в компанії, а гроші отримує у конверті і ходить як робоча сила по офісу. А коли мені вже виповнилося 18 років і я вже відпрацювала пів щасливого року, коли мені давали зарплатню без врахування податків, то потім я не була така вже щаслива, оскільки тепер плачу і військний збір, і єдиний податок, що вплинуло на мій настрій та фінансовий стан. Якщо казати про мою діяльність, то я аналітик групи зовнішніх та онлайн досліджень управління досліджень групою 1+1 Media. В мої обов'язки входить дослідження глядацької аудиторії, як вони сприймають контент, як вони сприймають продукти каналу. Ну і окрім цього, я повністю займаюся документообігом відділу, всіма платежами, контролюю всі ці процеси, взаємодію з іншими департаментами. А якщо говорити більше про діяльність аналізу глядачів, то це виходить як контроль за зовнішніми підрядниками, ведення проєкту та контроль його на всіх етапах - від розробки інструментарію до представлення звіту, і проведення власних досліджень своїми силами онлайн. Наприклад, кількісні дослідження в соціальних мережах і якісні дослідження у форматі інтерв'ю з глядачами.

I.: А розкажіть як Ви обрали цю роботу? Та де знайшли інформацію про вакансію?

P.: Можна сказати, що я була такою свідомою дитиною, оскільки я розуміла, що батьки мені не допоможуть і мені потрібно в цьому житті все робити самій. Тому коли постало питання обирати спеціальність та університет для вступу, я дуже багато вивчала і розбиралася в професіях, які існують в маркетинговому та рекламному світі. Я відразу розуміла, що хочу працювати в сфері маркетингу та реклами, але я не могла зрозуміти на якій саме позиції, тому що я розуміла, що не зможу креативити 24/7, а тоді ще я думала, що людина, яка

працює на креативній позиції, то вона обов'язково повинна бути весь час креативною. Якби я знала тоді, що це не так, то зараз спокійно зійшла б на якогось креативщика. А потім я натикнулася на професію медіа-аналітика і зрозуміла, що мені це подобається, оскільки завжди мала аналітичний склад розуму і мені було цікаво вивчати людей. І якщо казати про роботу, то у мене була знайома, яка працювала на 1+1 Media, а мені завжди подобалася ця компанія і я дуже хотіла там працювати. І якось випадково я наштовхнулася на програму стажування у них, де була позиція медіа-аналітика і у мене виникло бажання підготуватися і через рік піти працювати туди стажером, оскільки на той момент мені було лише 17. Моя знайома покликала мене прийти на канал, подивитися як там все влаштовано, зрозуміти чи дійсно це моя сфера і я певний час була її асистенткою у вищій школі медіа продакшн десь впродовж місяця. І дівчата з того відділу, де я була, вирішили зробити мені подарунок і поговорили тоді з Юльою, вона тоді була керівницею цієї групи, що я така класна дівчина і що дуже хочу працювати. Керівниця погодилася на співбесіду зі мною, оскільки на цю позицію довгий час не могли знайти стажерів. За правилами компанії, на кожному позицію закріплюється аж три стажери, які ведуть між собою боротьбу в три етапи і на кожному етапі хтось сходить з дистанції. Проте, на цю вакансію була лише я і мене взяли.

I.: А що Вам в першу чергу дає робота?

P.: Гроші. Це основний мотив у всіх працюючих студентів, на мою думку. Це перша причина чому я пішла працювати, оскільки я розуміла, що мені потрібно якось себе забезпечувати своїми силами. І коли я жила в Боярці, мені доводилось витратити 45 грн на день лише на проїзд, і це без врахування метро, оскільки бабуся мені зробила тоді ще учнівський квиток. А в тиждень мені тато давав 100-200 грн. А ні на їжу, одяг, чи розваги вже грошей не залишалось би. А ще робота покриває мої інтереси та надихає мене.

I.: А розкажіть як Ви поєднуєте дистанційне навчання та роботу? Чи складно Вам це дається? Чи, можливо, Ви шкодували, що пішли працювати під час навчання?

Р.: Ну я точно не шкодую. До карантину в мене був дуже насичений графік, оскільки мені доводилось бігати туди сюди, я жила достатньо далеко від місця роботи та від навчання. І такий графік мені був дуже в кайф. А коли я опинилася закритою вдома, то мені дуже довгий час ще не вистачало такого ритму життя і мені надзвичайно хотілося повернутися до звичного швидкого та насиченого графіку. Але зараз сидючи вдома, я розумію, що такого графіку більше не хочу. І завдяки поєднанню навчання та вторинної зайнятості, я дійсно стала дуже стресостійка. А ще я навчилася дуже швидко вчитися чомусь новому. В мене не виникало жодних проблем з поєднанням дистанційного навчання та дистанційної роботи. Єдине, що це коли були накладки робочих зустрічей з парами, мені доводилося сидіти в двох навушниках, один був під'єднаний до ноутбука, інший до телефону, щоб чути що відбувається і там, і там і аби нічого не пропустити. Це були негативні моменти у поєднанні. А ще почала розуміти які пари потрібно відвідувати, які можна іноді пропускати. І після першого курсу, я повністю перестала відвідувати лекції. І в дистанційному форматі це продовжувалось, на лекціях я не з'являлася. Тому достатньо легко поєднувати дистанційне навчання та роботу мені особисто.

І.: А які ще були мотиви поєднувати навчання з роботою, окрім фінансової сторони?

Р.: Наявність досвіду. В мене вже за плечима скоро буде 4 роки досвіду роботи в одній з найбільших медіа-груп України і при зміні роботи, це буде важливим фактором, який буде вирізняти мене від моїх однолітків. Оскільки, багато студентів не мають жодного досвіду роботи і їм доводиться починати своє професійне життя аж після закінчення університету. І погоджуватися працювати за копійки. Я за ці копійки працювала ж на 1-2 курсі.

І.: А чи на Вашу думку робота впливає на навчання? Чи навчання впливає на роботу?

Р.: Оскільки я працюю за своєю спеціальністю, то отримані навички на навчанні допомагали мені на роботі, а знання на роботі допомагали на навчанні. Особливо, коли на другому курсі ми почали вивчати аналіз даних та SPSS, мені

було набагато простіше, оскільки тоді я вже рік працювала в якості дослідника. А отримані теоретичні знання давали мені можливість показувати, як я расту як професіонал і як покращуються мої звіти, наприклад. А ще якби я вивчала лише в університеті аналіз даних, а не і на роботі, то після вивченого матеріалу, мене не взяли б кудись працювати і це точно.

I.: А чи подобається Вам зараз робота?

P.: Ну в принципі, спеціальність та професія дуже подобається. Єдине що за 4 роки роботи в компанії, я дуже виросла як професіонал і як спеціаліст, тому багато завдань здаються уже такими монотонними та однотипними, які не викликають вже такого натхнення та цікавості, як це було раніше. Оскільки є певний шаблон та алгоритм дій. Наприклад, закінчився сезон “Голосу країни” чи “Танців з зірками”, ти стабільно проводиш опитування в соціальних мережах, в принципі за однією анкетною, вона лише доповнюється з урахуванням нововведень, або нових запитів маркетингу. І потім така сама структура звіту. Тому мені хочеться вже більше розвиватися.

I.: Які основні переваги та недоліки Ви можете виділити щодо поєднання дистанційного навчання та вторинної зайнятості в умовах карантинних обмежень?

P.: Відсутність взаємодії з людьми - це суттєвий недолік. Тобто, коли ти дистанційно і вчишся, і працюєш, то ти не спілкуєшся ані з колегами, ані з одногрупниками. І якби я зараз жила сама, то напевно зійшла б з розуму вже. Людям потрібні люди. А ще тепер немає розуміння та розділення чи це робочий час, чи час для навчання, чи час для себе, оскільки ти постійно в ліжку з ноутбуком. А перевагою є можливість виїхати в інше місто, нікому про це не сказати, сидіти працювати та вчитись біля моря і ніхто про це не дізнався б, і ти нічого не втрачаєш і не пропускаєш.

I.: А що найважче у поєднанні навчання та роботи?

P.: Найважче - це початкова самоорганізація. Коли ти сидиш вдома, то дуже важко зосередитися і не відволікатися на щось. На мою думку, зараз всі

більше стали розслаблені в плані графіку та планування власного тайм-менеджменту.

I.: Що для Вас все ж в пріоритеті - навчання чи робота?

P.: Ну враховуючи, що я вже закінчую навчання, тому в пріоритеті робота. І це вже тримається не перший рік, як на мене. Оскільки, в якийсь момент я зрозуміла, що наявність диплому ніяк не впливає на мої навички, як професіонала. Єдине, я розумію, що в нас в країні є якась певна формальність, що треба закінчити університет, отримати диплом, бо тобі ж не зможуть підвищувати заробітну плату.

I.: Чи плануєте Ви вступати на магістратуру?

P.: Я точно для себе вирішила, що в цьому році ні, оскільки мені потрібен відпочинок . Ці 4 роки були дуже напруженими для мене. І я мала дуже мало вільного часу для себе. Тому хочу взяти рік перерви. Ну я дивилася магістерську програму соціології, і там дуже багато дублюється матеріалу з бакалаврату. І тому не бачу сенсу вступати зараз, але я знаю, що там плануються якісь зміни і якщо там буде щось класне, то через рік піду. Мені хочеться професійно більше розвиватися, можливо, піду на якісь курси з маркетингу чи в вечірню школу, що допоможе мені надалі в розвитку кар'єри. І планую далі працювати в компанії.

I.: Добре, на цьому мої питання закінчилися. Дуже Вам вдячна, що виділили свій час, щоб відповісти на всі запитання.

P.: І Вам дякую. Мені було приємно поспілкуватися.